

GÜLCE EDEBİYAT AKIMI ŞİİR TÜRLERİ İLE

KARAÇAY-MALKAR NART EFSANELERİ

Mustafa CEYLAN

GÜLCE EDEBİYAT AKIMI ŞİİR TÜRLERİ İLE

KARAÇAY-MALKAR

NART EFSANELERİ

Mustafa CEYLAN

ISBN:

Eserin Adı:

**GÜLCE EDEBİYAT AKIMI ŞİİR TÜRLERİ İLE
KARAÇAY MALKAR NART EFSANELERİ**

Eserin Yazarı :

Mustafa CEYLAN

İletişim:

0535 622 43 16

Ceylanmustafa_07@hotmail.com

Web:

www.gulceedebiyat.net

İÇİNDEKİLER

Karaçay-Malkar Mitolojisi Nart Efsaneleri

-Mukaddime(Nart'ım Ben).....	5
-Karaçay-Malkarlar.....	7
1-Yaradılış Efsanesi.....	19
2-Demirci Debet Efsanesi	23
3-Bilge Nart Özümek Efsanesi.....	34
4-Nartların Annesi Satanay Biyçe Efsanesi.....	71
5-Alavgan Oğlu Karaşayav Efsanesi.....	88
6-Fuk Efsanesi.....	111
7-Sosırka Efsanesi.....	120
8-Açey Oğlu Açemez Efsanesi.....	138
9-Bödene Oğlu Raçıkav Efsanesi.....	151
10-Sösümek İle Kardeşleri Efsanesi.....	165

MUKADDİME

KARAÇAY-MALKAR TÜRKLERİ

NART'IM BEN

Yüreğinde Setenaylar dirilten
Adımıyla mesafeler eriten
Destanıyla nice devler yürüten

Öncesizim, değişmeyen şartım ben
İnsanlığın temeliyim, Nart'ım ben.

Sonsuz göğe, dipsiz yere aitim
Kahramanım, korkusuz bir yiğitim
Asırları aşır gelir öğüdüm

Güneşleri üşüten bir Mart'm ben
İnsanlığın temeliyim, Nart'ım ben.

Hakikatin aynasını bilip gel
Korkuları, kuşukaları silip gel
Takvimleri ortasından delip gel

Zembereğe ayarlanmış kart'ım ben
İnsanlığın temeliyim Nart'ım ben.

Taş, demiri hamur edip yoğurdum
Örözmekler, Setenaylar doğurdum
Birliğime tüm halkımı çağırdım

Kimsesize kol kanatım, art'ım ben
İnsanlığın temeliyim, Nart'ım ben.

Mustafa CEYLAN

KARAÇAY-MALKARLAR

Eskişehir’ de kamu görevinde iken, dostum, arkadaşım, kardeşim Faruk KARAÇAY ve bazı arkadaşlarla 1978-79’lu yıllarda Günyüzü Kasabası’na bir düğüne gitmiştik. Orada tanıdım Karaçayları ilk defa... Orada dünyanın en güzel yürekli ve en güzel yüzlü insanlarını gördüm, dost oldum onlarla. Düğünde “mani atma” geleneğini ve diğer bazı gelenekleri onlarla birlikte yaşadım. İşte o günden beri Karaçayların Destanını yazmak için didinip durdum. Nihayet, sonlara doğru geldim sanıyorum.

Elinizde tuttuğunuz bu eser, o günlerde kendime verdiğim söz ve kalemime yüklediğim bir görevin ifasından ibarettir.

Biliyorum, Karaçay-Malkarların efsaneleri-destanları elbette bu yazdıklarımın meydana gelmemektedir. Koskoca bir milletin muhteşem hafızasında yaşayan efsane ve destanlar öylesine çok ve öylesine güzeldiler ki, ben, acizane ancak bunlardan bazılarını şiirimin aynasına yansıtma gayretinde bulundum. Yeryüzünün en muhteşem insanlarının yüreklerinde ve gönüllerinde yaşayan kahramanlarından sadece bir kaçını destan eylemeye gayret ettim.

Bundan sonra da Karaçay-Malkarların Nart Destanlarını ve efsanelerini “manzum” hale getirmeye çalışacak çok kişinin olacağını sanıyorum.

Peki kimdir Karaçay – Malkarlar diye soracak olursanız, bazı kaynaklardan ve özellikle de “Atatürk Kültür, Dil ve Tarih yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları : 1023 Türk Dünyası destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması Projesi: 42” de yer alan “Nartlar: Karaçay-Malkar mitolojisinin destan kahramanları” isimli Prof. Dr. Ufuk Tavkul tarafından hazırlanmış mükemmel eserden(Sayfa:15-18) aynen aktarmaya çalışalım, olmaz mı?

“Kafkas dağlarının en yüksek zirvesi
Elbruz (Mingi Tav)
Ve çevresinde
Hasılı yüksek dağlık arazide yaşayan
Karaçay-Malkarlılar,
Tarih boyunca Kafkasya'da hâkimiyet kuran
Kimmer, İskit, Hun, Bulgar,
Alan, Hazar, Kıpçak gibi proto-Türk
Ve eski Türk kavimleri ile çeşitli Kafkas halklarının
Etnik ve sosyo-kültürel bütünleşmesinden
Ortaya çıkmış bir Kafkasya halkıdır.

Yaşadıkları bölge :

Doğuda Çerek ırmağının kaynak havzasından
Batıda Laba ırmağının kaynak havzasına kadar
uzanır.Dağlık ve sarp bir bölgedir...

Karaçaylılar ve Malkarlılar

Birbirinden farklı
Etnik kökene, dile, kültüre
Ve tarihe sahip iki ayrı halk değil,
Aynı dil, kültür ve tarihi paylaşan
Bir Türk boyudur.
Karaçay ve Malkar adları
Bu boyun yaşadığı
İki coğrafi bölgenin adlarıdır.

Karaçay-Malkar Kafkasya'nın Orta Kafkaslar olarak bilinen merkezî kısmında yer almaktadır. Yalnızca Kafkasya'nın değil, Avrupa'nın da en yüksek dağları Karaçay-Malkar toprakları içindedir. Bunların başlıcaları Mingi Tav (Elbruz 5.642 mt), Dıh Tav (5.203 mt), Koştan Tav (5.145 mt), Uşba, Dombay Ölgen gibi zirvelerdir.

2.200 metreye kadar çam, ladin ve köknar ormanlarıyla kaplı olan Karaçay-Malkar dağlarının daha yukarı kısımlarında otlak ve çayırlar yer alır. 3.000 metreden yukarı kısımlar buzullarla kaplıdır. Bazı vadilerde buzulların 2.000 metreye kadar indiği görülür. Kafkasların en büyük buzulları olan Alibek, Amanavuz, Uzunkol, Ullukam, Tonguzorun, Azav, Bizingı, Dıhsuv buzulları bu bölgede yer alır.

Kafkasya'nın en büyük ırmakları Mingi Tav (Elbruz) buzullarından doğmaktadır. Bunlardan Hurzuk, Ullu Kam ve Uçkulan ırmakları birleşerek Karaçay'ın Uçkulan köyü yakınlarında Koban (Kuban) adını almaktadır. Karaçay dağlarından doğan Duvut, Teberdi, Arhız, Morh, Zelençuk (İnçik), Laba, Urup ırmakları da Kuban ırmağını beslemektedir. Biyçesin yaylasından doğan Hudes,

Calankol, Amankol, İndiş, Mara ırmakları da Kuban ırmağına sağ taraftan (doğu yönünden) karışırlar.

Mingi Tav (Elbruz) buzullarından doğan Malka ve Bashan ırmakları, daha doğudan doğan Çegem, Holam-Bızıngı ve Çerek ırmakları ile beraber Terek ırmağına karışırlar. Karaçay'ın kuzeyindeki Biyçesin yaylasından doğan Kuma (Gum) ırmağı da Hazar denizine dökülür.

Karaçay-Malkar bölgesinin kuzeyindeki düzlüklerde Adigey-Kabardey-Abaza bölgeleri yer alır. Güney kısımları baştan başa Kafkas sıradağları ile kaplıdır ve dağların arkasında Abhazya ve Gürcü-Svanetya bölgeleri ile komşudurlar. Tonguzorun, Mahar, Kluhor, Morh, Sançar adlı dağ geçitleri Karaçay-Malkar'ı Abhazya ve Gürcü-Svanetya bölgelerine bağlar. Doğularında ise Osetya yer almaktadır.

Kendilerine Tavlu (Dağlı) adını veren Karaçay-Malkarlılar, ayrıca kendi aralarında kendilerini yaşadıkları vadilerin adlarına göre Karaçaylılar, Bashanlılar, Çegemliler, Holamlılar, Bızıngılılar ve Malkarlılar olarak çeşitli zümrelere ayırırlar. "Balkar" adı Bashan, Çegem, Holam, Bızıngı ve Malkar vadilerinde yaşayan dağlıları tek bir isim altında toplamak isteyen Sovyet yönetimi tarafından uydurulmuş sunî bir etnik isim ve millet adıdır. Karaçay-Malkarlılar ayrıca kendileri için "Alan" adını kullanır ve birbirlerine "Alan" diye hitap ederler.

Karaçay-Malkarlılar günümüze gelene kadar Avrupa ve Rus kaynaklarında çok çeşitli adlarla anılmışlardır.

1404 yılında Kafkasya'da bulunan başpiskopos Johannes de Galonifontibus Karaçaylılara "Kara Çerkesler" adını vermiştir. 1635 yılında A.Lamberti de

Karaçaylılara "Kara Çerkes" adını vermiştir (Tavkul 1993:50). Tatarlar da Karaçaylılara "Kara Çerkes" adını verirlerdi.

Karaçay-Malkarlılara kendi dillerinde "Dağlı" anlamına gelen "Kuşha" adını veren Kabardeyler onları yaşadıkları bölgelere göre "Karçaga Kuşha", "Çegem (Şecem) Kuşha" ve "Balkar Kuşha" olarak adlandırırldı.

19. yüzyıl sonlarında Rus literatüründe Karaçay-Malkarlılar için "Gorskiy Tatar" (Dağlı Tatar), "Gortsı (Dağlı) ve "Dağlı Kabardeyler" adları kullanılırdı.

Kafkas halkları Karaçay-Malkarlılar için değişik etnik isimler kullanmaktadırlar. Adigeler Karaçaylılar için "Karaşey" ve "Kuşha", Abhazlar "Akaraç", Abazalar "Karça", Gürcü-Svanlar "Mukrçay", Osetler "Asi", Gürcü-Megreller "Alani" adlarını kullanırlar. Gürcüler de onlara "Karaçiolı" derler. Malkarlılar için Gürcüler "Basiyani", Gürcü-Svanlar "Sabir", Abhazlar "Azuh", Osetler "Asson", Kabardeyler "Balkar" ve "Kuşha" adlarını kullanırlar.

Karaçaylılar "Karaçay" adının
Efsanevi cedleri
"Karça"nın adından
Geldiğine inanmaktadırlar.
Halk arasında yaşayan efsaneye göre,
Elbruz dağının doğusundaki
Bashan vadisinde yaşamakta olan Karça,
Burada savaşmak zorunda kaldığı

Kabardeylerin baskısı sonucunda,
Beraberindeki,
Adurhay, Budyan ve Navruz klanlarıyla birlikte
Elbruz dağının batısında yer alan
Kuban ırmağının
Kaynak havzasındaki bölgeye,
Yani günümüzdeki
Karaçay topraklarına göç eder.

Karça'nın kabilesine Tram, Hubiy, Özden ve Botaş soyları da katılmıştır. Bu arada, savaştıkları Kabardeylerle aralarında kan davasının sürmemesi için, Kabardey prenslerinin Kaytuk soyunun Toħçuk (Dohşuk) sülalesinden ve yine Kabardeylerin Tambiy sülalesinden iki delikanlı Kafkas geleneklerine uygun olarak Karça'nın kabilesine katılırlar. Bunların soyundan Karaçay'da iki büyük soy ortaya çıkar. Karça adı zamanla değişerek Karaçay şeklini alır.

Karaçaylılar Elbruz dağının batı eteklerinde, Kuban ırmağının kaynak havzasında yer alan Hurzuk, Uçkulan, Kart Curt köyleri ile, daha batıdaki Duvut, Teberdi, Morh, Ishavat, Urup, Laba ırmaklarının yukarı kısımlarında yer alan köylerde yaşarlar. Mara, Cögetey, Zelençuk vadilerinde de Karaçay köyleri yer almaktadır.

Malkarlılar Elbruz dağının doğu eteklerindeki Bashan vadisi ile daha doğuya doğru yer alan Çegem, Holam-Bızıngı ve Malkar (Çerek) vadilerinin yukarı kısımları ile Köndelen, Aksuv, Hasaniya, Kaşha Tav, Karasuv, Gerpegej köylerinde yaşamaktadırlar.

Karaçaylılar hakkında Avrupa kaynaklarındaki ilk bilgiler 1404 yılında Kafkasya'da bulunan Johannes de Galonifontibus'un notlarıdır. Galonifontibus "Kara Çerkesler" adını verdiği Karaçaylılar hakkında şu bilgileri verir:

"Çerkesya ya da Zikia adı verilen ülke, Karadeniz'in arkasındaki dağların eteklerinde uzanır. Burada iki değişik halk yaşar. Yüksek dağların üzerindeki vadilerde yaşayan halk "Kara Çerkesler"dir. Aşağılarda deniz kenarında yaşayanlar ise "Beyaz Çerkesler"dir. Kara Çerkesler'i hiç kimse ziyaret etmez. Onlar da tuz ihtiyaçlarını karşılamadan dışında dağlarını asla terketmezler. Kara Çerkesler'in kendilerine özgü bir dilleri vardır".

1635-1653 yıllarında Kafkasya'da bulunan İtalyan misyoner A.Lamberti Karaçaylılar için şunları yazmaktadır:

"Kafkas'ın kuzey eteklerinde Karaçaylılar (Karaçioliler) yada Kara Çerkesler adı verilen halk yaşar. Onlara bu ad yaşadıkları dağlarda gök daima bulutlu ve karanlık olduğundan verilmiştir. Dilleri Türk dilidir, fakat hızlı konuştuklarında anlamak zordur. Beni hayrete düşüren şey, bu kadar garip dilleri konuşan çeşitli milletlerin ortasında Karaçaylılar Türk dilinin saflığını nasıl korumuşlardır? Kafkaslar'ın kuzeyinde eskiden Hun Türkleri yaşamışlardır. Karaçaylılar da Hunlar'ın bir dalıdır. Şimdiye kadar eski dillerini korumuşlardır".

1643 yılında Terek bölgesindeki Rus ordusu komutanı M.İ.Volinskiy yazdığı bir raporda "Malkar" köyleri ve Beştav (Pyatigorsk) yakınlarında yaşamakta olan "Karaçaylı Çerkesler" hakkında bilgi vermektedir.

19. yüzyıl başlarında Kafkasya ve Gürcistan'ı gezen Avrupalı bilimadamı J.Klaproth Karaçaylılarla ilgili şu bilgileri vermektedir:

"Adigeler (Çerkesler) bunlara Karçaga Kuşha derler. Tatarlar ise Kara Çerkes adını verirler. Onlar Kabardeyler'den önce Kabardey'e yerleşmişlerdi. Karaçay adını beyleri Karça'nın adından alırlar. Mingi Tav dedikleri Elbruz dağının kuzey eteklerinde yaşarlar. Karaçaylılar Kafkasya'nın en güzel milletlerindendirler. Beyaz tenleri, siyah gözleri, belirgin güzel hatları ve mükemmel bir vücut yapıları vardır. Göçebe Tatar ve Nogaylar'da görülen basık suratlar, çekik gözler onlarda görülmez. Moğol ırkları ile bir karışımları yoktur. Gürcülere benzerler.

Karaçaylılar komşuları Çerkes (Adige) ve Abazaların aksine, hırsızlık ve dolandırıcılık nedir bilmezler. Cömert ve çalışkandırılar.

Genel olarak Kafkasya'daki en uygar toplum oldukları söylenebilir. Beylerine son derece bağlıdırlar. Fakirlere karşı cömerttirler. Zenginler fakirleri hor görmezler, onlara öküzlerini ödünç verirler.

Bashanlılar Bashan ırmağının yukarı kısımlarında yaşarlar. Çegemliler Çegem ve Şavdan ırmaklarından Bashan'a uzanan yüksek karlı dağlarda yaşarlar. Malkarlılara Kabardeyler Balkar Kuşha, Gürcüler Basiyani derler. Bunlar Çerek, Psigon, Aruvan ırmakları kıyılarında otururlar. Bızıngı da Malkar sayılır. Yüksek yerlerde yaşarlar. Bunlara çok tehlikeli yollardan sonra ulaşılır".

1848 yılında Karaçay'da bulunan Rus tarihçisi G.Tokarev onların etnik kökenlerini Kıpçaklar'a bağlar. Bu konuda Tokarev şunları yazmaktadır:

"Bu topraklarda Komanlar (Kuman-Kıpçaklar) yaşamışlar. Onlar kendi beylerine piramit şeklinde sivri çatılı evler inşa etmişler. Koban (Kuban) ırmağının adı şüphesiz Komanlar'dan kalmıştır. Karaçaylılar Kafkasya'nın en güzel milletlerinden biridir. Bunların yüzleri Tatar, Moğol ve Nogaylarla hiçbir benzerlik göstermez. Karaçaylılar Adige (Çerkes)'lerden önce Kabardey'e yerleşmişlerdir. Kendi ağızlarından Bashan (Baksan)'dan çıktıklarına dair rivayetler dinledim".

1850'li yıllarda Karaçay'da bulunan Rus askerî görevlisi V.Şevstov şunları yazmaktadır:

"Karaçaylılar Elbruz dağının eteğinde, yüksek yerlerde yaşarlar. Sayıları çok olmasa da çok yiğittirler. Kendileri hiçbir zaman düşmana mağlup olmazlar. Onların düşman komşuları Kuban'ın karşı tarafında Başilbiy, Tatar, Abzeh, Şapsığ, Natuhay, Besleney, Ubih ve Abazalar, sol taraflarında ise Kabardeyler'dir".

1870'li yıllarda Rus idarecisi olarak Karaçay'da bulunan G.Petrov, onlar hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Karaçaylılar'ın çoğu orta boylu, sağlam yapılı, esmer, geniş omuzludur. Bütün dağlılarda fark edilen açık, hayat dolu gözleri vardır. Karaçaylılar dağlarından ayrıldıklarında hüzünleniyorlar, solan çiçeklere benziyorlar. Düz yerler onlara çirkin görünüyor".

1890'li yıllarda Karaçay'da bulunan N.Aleksandroviç Ştof, Karaçaylılar'ın müslüman oluşları ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

"17. yüzyılın başındaki savaşa kadar Karaçaylılar, derin dağ vadilerinde putperest olarak yaşamışlar. Kırım Hanı Kafkasya'da islam dinini yaymak için iki bölük asker göndermiş. Zelençuk ırmağı kıyısındaki Adige (Çerkes) köylerini islam dinine sokmuşlar. Kuban ırmağının başında ise şimdiye kadar hiç kimseye boyun eğmeyen Karaçaylılar'a rastlamışlar. Yurtlarını, hürriyetlerini korumak için Karaçaylılar "Marca" adlı kutsal putlarından güç alarak düşmanlarına karşı koymuşlar. Kırım Hanı'nın askerleri islamiyeti Karaçay'a zorla kabul ettiremeden geri dönmüşler. İslamiyet ancak 18. yüzyıl sonunda Karaçay'a girmiş".

A.Byhan Karaçaylılar'ın müslüman oluşlarını şöyle yazmaktadır:

"Mezarlıkları taş duvarlarla çevrilidir. Teberdi yöresinde mezarların üzerinde piramit ya da daire biçiminde kalın taşlar vardır. İslamiyet 1782 yılından sonra Karaçaylılar arasında yayılmaya başlamıştır. İslamiyeti benimsemelerine rağmen doğa üstü güçlere inanırlar. Kendilerine göre dağ tanrıları vardır. Eliya bunların en önemlisidir. O'nun şerefine törenler düzenler, dans ederler, kurban keserler. Diğer Kafkas toplumlarında olduğu gibi kutsal ağaçları ve kutsal su kaynakları vardır".

1886 yılında Elbruz dağına tırmanmak için Bashan vadisinin yukarı kısmında yaşayan Karaçay-Malkar soylarından Orusbiy'lerin köyelerine gelen Rus araştırmacı S.Davidoviç, Dağlı Kabardeyler adını verdiği Karaçay-Malkar halkı için şunları yazmaktadır:

"Dağ Kabardeyleri dilleri, âdetleri ile ovada yaşayan Kabardeyler'den tamamen başkadırlar. Milletinin temiz kalpliliği, derin zekası, soylarının dağılmasına karşı koyuşları örnek alınacak derecededir. Bu tabiat çocukları ne kadar sağlıklı ve güzel bir millettir".

Sovyetler Birliği döneminde ikiye ayrılan Karaçay-Malkar halkı Kafkasya'da yer alan Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi ve Kabardin-Balkar Özerk Cumhuriyeti sınırları içinde yaşamaktaydı. Günümüzde Karaçaylılar Rusya Federasyonuna bağlı Karaçay-Çerkes Cumhuriyetinde, Malkarlılar ise Kabardin-Balkar Cumhuriyetinde yaşamaktadırlar. Karaçaylılar yaklaşık 180 bin kişilik bir nüfusa sahip iken, Malkarlıların nüfusu da 100 bine yakındır.

Karaçay-Malkarlılar Kafkasya dışında, 1943-1944 yıllarında sürgüne gönderildikleri Orta Asya'da, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da yaklaşık 20 bin kişilik bir nüfusa sahiptirler. 1886 ve 1905 yıllarında Türkiye'ye göç eden Karaçay-Malkarlılar da Türkiye'de yaklaşık 20 bin kişidirler. Bunun dışında, Suriye'de çam civarında 1500, Amerika Birleşik Devletlerinde de yaklaşık 5 bin Karaçay-Malkarlı yaşamaktadır.
(Dr. Ufuk TAVKUL)

1-Karaçay-Malkar NARTLARIN YARADILIŞ EFSANESİ

“Kün” demiş, “gün, gün!” demiş !
Dönsün diye soğuşu sığağa,
Karanlığı ışığa
Yaratmış güneşi Kün Teyrisi(*)
Ve
Cer Teyrisi(**) yaratmış yeri
Üçüncü olarak da
Denizler yaratılmış.

Gök ile yer;
Bu ikisinin arasında
Gök’le yerin oğlu
İlk Nart,
Kalbi ve kanı ateşten
Demirin efendisi
Debet yaratılmış (***)

Cümle Teyrilerin
En büyüğü Kün Teyri
Yönetirmiş göğü, yeri...
Öfkelendiği zaman
Yeri yakar, kurutmuş suları
Yok edermiş
Çalkanan denizleri

Günlerden bir gün, bulutlar

Kızdırmışlar Kün Teyri'yi
Kaplayarak yeryüzününün üstünü
Boydan boya
Engellemişler
Güneşin yeri ısıtmasını

Hiddetlenmiş Kün Teyri yeryüzüne
Kusuvermiş.
Kusmak ki ne kusmak;
İçinden kızgın taşlar, kıvılcımlar
Yeryüzüne yağmış da yağmış.
Yeryüzündeki cümle madenler,
Altın, gümüş
Onlardan olmuş işte.

*

Kün Teyri'nin diğer adı
Kaynar Teyri imiş.

*

O zamanlarda dünyada
'Nartlar' ve 'Harralar' adlı
iki grup insan yaşıyormuş.

Harralar kızıl tüylü,
Her şeyi yiyen vahşi insanlarmış.
Nartlara da zarar veriyorlarmış.

Nartların arasından
Debet adında biri,
Kün Teyri'nin kustuğu taşların içinden

Demiri ayırıp
Silah yapmayı başarmış.
Nartlar o silahlarla
Yok etmişler Harraları yeryüzünden

Kaynar Teyri ile Cer Teyri
Gökyüzünde yıldızları,
Yeryüzünde ovaları, denizleri, ırmakları
Yarattıktan sonra
Yeryüzü titremeye,
Denizler çalkalanıp
Başlamış dalgalanmaya.

Yedi yıl boyunca Nartlar
Ağlayarak Teyrilerden (Tanrılardan)
şöyle dilemişler:

“Cemi carathansız - kaltıratmagız,
Suvlanı boldurgansız - çaypaltmagız!-
'Yeri yarattınız - titretmeyin,'
'Suları öldürdünüz - dalgalandırmayın!'

Bunun üzerine
Kaynar Teyri dağları yaratıp
Yeryüzüne çiviler yapıp çakmış.
Ondan sonra durmuş
Yerin titremesi,
Denizlerin çalkalanması...

()Kün Teyrisi: Gün Tanrısı, güneş Tanrısı*

(**)Cer Teyrisi: Yer Tanrısı

(***)Debet : Devet, Davut

Mustafa CEYLAN

2-KARAÇAY-MALKAR

Demirci Debet Efsanesi

Karaçay-Malkar Nart destanlarında Nartlara demirciliği öğreten, onlara demirden silahlar yapan kahramanın adı Debet'tir. İnanışa göre, gökte parlayan ve kayan yıldızlar, Nartların demircisi Debet, kızgın demir döverken havaya uçuşan kıvılcımlardır. Nart destanlarında bununla ilgili şöyle bir efsane anlatılır:

Çok önceleri tek yıldız yokmuş gökyüzünde
Geceler çok karanlık, zift karasıymış sanki.

Bir büyük zindan, bir büyük uçurummuş zaman,
Nartların hiç bitmeyen derdi, yasıymış sanki

Korkunç sessizliğin gürültülü yalnızlığı
Dipdeki dehlizlerin curcunasıymış sanki

O devirlerde
....Geceler böyle iken
.....Nartlar yeryüzünde
.....Aslanlar, kaplanlar,
.....**Emegen** adı verilen
.....Devler, cinler,
.....Ve dahi hortlaklarla
.....Mücadele edip,

.....Savaşıyorlarmış.
.....Ağaçları devirip
.....Kayaları dağlardan yuvarlayarak
.....Deniyorlarmış güçlerini.
.....Nihayet bir gün, Debetlerin ak saçlısı, bilgisi
.....Toplamış Nartları çevresine
.....Açmış konuyu, müzakere etmişler
.....Karar vermişler:
“Gidilecek Elbruz dağlarına...”

Nart kahramanları çıktığında akına
Evlerde yaşlılar, kadınlar kaldıklarında
Dağdan gelen temiz suları kesiyordu Emegenler
Bozuyorlardı düzenlerini, zarar veriyorlardı
Bilinmez bir savaş vardı dev’lerle,
Altlarında rüzgâr kanatlı atlar
Nart yiğitleri; cinler, hortlaklar ordusunu
Yenmeliydiler,
Bu savaş bitmeliydi gayri.

Nasıl?

Ne zaman?

Dağlar oy, dağlar oy, oy dağlar
Toprağın sulara çivisidir oy!..
Kayadan yürekli, rüzgâr benekli
Gün, güneş bereketli
Buz mavisidir, seher giysisi oy...

*

Demirci Debet'in Doğumu :

“Ertde-ertde dorbunlada turganda
Taş tegene ağaç çekek bolganda
Kök Teyrisi Cer Teyrini algandı
Kök küküreb bu cer buvaz bolgandı

Toguz cılnı, toguz künnü
Ol buvaz bolub turgandı

Cer carılıb sora Debet tuvgarıdı
Suv Anası alıb anı cuvgandı
Çerekleni anı avzuna burgandı
Suv anası emçek ana bolgandı
Ol ösdürüb, akıl bla tolgandı”

Yani :

“Çok eskiden mağaralarda yaşarken
Taştan yalak, tahtadan kova var iken
Gök Tanrısı Yer Tanrısı ile evlenmiş
Gök gürleyince, yer hamile kalmış

Dokuz yıl, dokuz gün
O hamile olarak durmuş

Yer yarılıp sonra Debet doğmuş
Su Tanrıçası alıp onu yıkamış
Irmakları onun ağzına çevirmiş
Su Tanrıçası süt anne olmuş

O büyütüp akılla dolmuş”

Debet doğmuş, büyümüş
Doğduğu yere el
Geldiği göğe yel
Bir kutsal güzel olmuş
Yiğit, cesur, atılgan
Can içre can, oy ki oy !..
Muştular dolmuş...

Ateşin doğurduğu
Suların yoğurduğu
Debettir o
Alev yumağı yürek
Çelikten bir bilek, say ki say!...
Uzadıkça uzuyor sınırları yay,
Gerektiğinde toplanıyor geriye
Menteşe gibi açılıyor her eklemi
İstemezse geriye kapanıyor...
Canı, kanı ateşten
Debet bu Debet
O, sen, ben; vay ki vay!..

*

Debet büyümüş
Elbruz Dağını mesken eylemiştir
Ancak
Canavar Emegenlerin elinden halk
Ve şehir kurtulmalıdır.

*

Nart yaşlıları

.....Demirci Debet'i bulup

.....Ona *emegenleri* yenebilecekleri

.....Bir kılıç yaptırmaları için,

.....Genç Nartları

.....Debet'in yaşadığı

.....Elbruz Dağı'na

.....Gönderirler

Derler ki:

“-Binin atlara yiğitler, yarından tez çıkın yola

Demirci ustası Nart Debet'i bulun Elbruz'da

Öyle bir kılıç yaptırın ki

Ağırlığı bizon kadar

Uzunluğu dağ kanyonundan daha uzun

Genişliği kızak yolundan daha geniş”

*

Allay kılıç işletigiz Debetge

Avurlugu dombay tengli bolgan

Uzunluğu uzun bolgan tav koldan

Kengligi va keng bolub çana coldan

*

Kara ipin ak iplikten ayrıldığı seherde

Şafak söker, yollar sökün eder ufuklardan

Nart

Uyumaz

Aldı ya aksaçlılardan

O kutlu görevini akşamdan
Düşünmeden, gecikmeden çıkması gerek
Yola;
Yol ki inişli, yokuşlu
Yol ki kesilmiş sularla, ırmaklarla
Yol ki içinden yeni yeni yollar çıkarmış
Dolanmış dağa, taşta, dala...

*

(N)e yana çeksem alını akıtmalı atları
S(A)nki ruhumun çağılması yelelerinde
Ka(R)anlık takvimin kör gözünü çıkarıp
Vak(T)ini beklediler ayak bileklerinde

(N)e yana çeksem alını akıtmalı atları
Y(A)rınları taşıdılar öf demeden enselerinde
Bi(R) anda acımı paylaştılar, getirip de baharı
Son (T)ürküme ses oldular, otağ eşiklerinde...

(N)e yana çeksem alını akıtmalı atları
D(A)ğları, yolları, sırları çözümlədiler
Ve (R)esmimi damgalayıp sabahları
Son(T)akvime “yeter gayri” dediler...

*

(N)artların Elbruz yollarında dostuyum ben
B(A)kın destanlarıma nasıl yazılmış?
Sı(R)da sır çözülür, bal damlar kalemimden
Çık(T)ım Demirci Debet'in örsünden, çekicinden...

*

Nart gençleri gece gündüz durmadan
Yılmadan devam ettiler yollarına, baktılar her bir yere
Yorulan atların nefesine bakmadan
Aç-susuz bile olsa aradılar, dağ, taş, dere...
Yaşlıların söyledikleri
Demirci Debet'i bulamadılar

Nihayet günlerden bir gün
Elbruz Dağı'nın eteğine geldiler
Durdular su kenarında dinlendiler,
Karar verdiler orada kalmaya
Yorulmuştu atların cümlesi
Islak otlarda atlar
Bayram ettiler...
O gece orada
Yamçılara sarınıp uyudu gençler
Sabahleyin erkenden gittiler yollarına
Aryarak giderken,
Ulaştılar bir mağaraya
O da ne?
Demirci Nart
Demirci Debet orada, karşılarında işte
Selâm verip sarıştılar...

Baksalar ki:
Kolları demirden,
Dişleri taşı bile kemiren
On parmağı on tunç
On çelikten
Bir yiğit

Bir tablo sanki
Yiğitlikten...

*

Debet, Debet, Can Debet
Bir yiğit insan ki, tamamiyle memleket
Bitimsizdir yurt sevgisi...
Elbruz Dağı türkülerle sarılır
Yarılr kayalar, taşlar aşk ile
Ortasından yarılr
Ses verir Debet'e
Aşk verir, gülümser, hoşça bakar
Buyur eder dağ yamaçları yukarıdan aşağı
Ayrıdımsız her birisi...

Elbruz Dağı şen ola, yüreği gülşen ola
Taşın güle dönüşünün sırasıymış sanki

Gül kuru bir mevsim, çareler arayanda
Taşları sıkıp sıkıp kırasıymış sanki

Avcuna toplayıp bütün taşlardan
Başlamış sıkıp denemeye
En sonunda
Siyah renkli, ağır, parlak bir taşı sıktığında
Demir damlalarının aktığını görmüş.

Kün Teyri (Güneş Tanrısı)
Debet için
Demir cevherini

Hamur gibi yumuşak kılmış.

Debet Nart ülkesine gelerek gençlerle
.....Anlatmış Nartlara demir taşını
.....Ve Elbruz dağlarına giderek
.....Bütün taşları Nartlara taşıtmış.
.....Sonra
.....Büyük bir çukur açıp yerde
.....Eliyle o taşları sıkıp sıkıp
.....Akıtarak demiri
.....Yüksek bir örs yapmış.
.....Aynı şekilde,
.....Dövmek için demiri
.....Çekiç yapmış.
.....İlham alarak
.....Birbirleri ile boğuşan iki yılandan
.....Tutmak için kızgın demiri
.....Yapmış kısaç.
.....Bizon derisinden körükle
.....Ateşe üfleyerek
.....Harlandırmış kömür ateşini
Eritmiş taşları

İçinden demiri ayırdıktan sonra
Nartlara
Kılıçlar, oklar, savaş baltaları, kamalar üretmiş
Kafkas Dağları'ndan çıkan kızıl pınar suyunda
Suyunu vermiş
Çelikleştirmiş.

O pınara Can balam
“Bora Pınarı” derler hep.

Ateşin, suyun, toprağın dili var dilinde
Buz nasıl erirse ateş karşısında
O, erim erim eritmiş taşları buzlar gibi
Ateşe “parla, yak, yumuşat” demiş
Suya “yan, keskin et” demiş, beklemiş.

Kalkanlar, kılıçlar, zırhlar
Elbruz Dağına kurmuş bir demirci atölyesi
Sakıza çevirmiş çeliği, tunçu
Uzatıvermiş elleriyle...
Yüzlerce Nart
Sıraya girip sipariş vermiş
Her gün yüz kılıç bitirmiş
Kesmiş sabun gibi kesilmeyeni
Aşmış Elbruz Dağı'ndan okları
Kesmemiş kılıçlar işlediği zırhları
Ham demiri çelik yapıp
İşlemiş nakış nakış

Debet, Debet, Can Debet
Alın teri memleket
Gurbet kesen sıladır sesi
Dağlar dağı türküsüdür nefesi
Örs üzerinde demir döverken
Kıvılcımlar göğe sıçrayıp
Yapışarak yıldız olmuşlar.
Karanlık geceler böylece

Işımaya başlamış hanım ey !...

Debet, Debet, Can Debet
İş,emek, özgürlük, hürriyet
Ateşin suyla bir metalde
Fırtınasından arınmasıdır
Yağız atlar üstünde yalın kılıçların
Parıl parıl parlamasıdır
Hakkın haksızlığa galibiyeti
Yiğitlerin zafer narasıdır hanım ey !...

.....Nartların demirden silah ihtiyaçlarını
.....Karşılınca Debet
.....Artık yapacak iş bulamayıp
.....Sıkılmaya başlamış.
'Ben işsiz-güçsüz yeryüzünde duramam' deyip
.....Kendisine
..... Kanatlı bir araba yaparak
.....Uçup gitmiş
.....Gökyüzüne...

Debet,
Orada yaşayan gökyüzü insanları için
Hâlâ demirden silahlar, eşyalar yapıyormuş.
O demir dövdüğü zamanlarda
Uçuşan kıvılcımlar
Yeryüzünden
Kayan yıldızlar gibi görünüyor oy hanım oy !...

Mustafa CEYLAN

3-KARAÇAY-MALKAR

Bilge Nart Örüzmek Efsanesi

-|-

“Kök Anasın kökde tabhandı Örüzmek
Hapar suray olturgandı bir kesek
Kök Anası anı konak etib algandı
Cel emçegin anı avzuna salgandı
Andan sonra Örüzmek
Kök Teyrini anasına ulan bolgandı”

*

Gök Tanrıçasını gökde buldu Örüzmek
Haber sordu, oturdu, bir zaman
Seslendi can evinden :

Yıldız yakamozu gece saçını
Gökler denizinde yıkayıp da gel
Rüzgârdan memeni verip ağzıma
Sarıl yüreğime yağmurdan evvel

İzin ver annene olayım oğul
Kendime geleyim kokunla, eğil!
Ben sana aitim konuğun değil
Budur eğrimizi doğrultan cetvel

*

Örözmek yaşlı bilge, ak saçlı dev
Çözen, sezen; ağır başlı, lider
Doğru düşünen, güven veren
Danışılan, en akıllı Nart;
Bu millete şart...

*

Örözmek'in Doğuşuna Dair :

-II-

Günlerden bir gün
Gecelerden bir gece, susamış mucizeye
Demir taşlar toplamaya gitmiş Debet
Dağlara, hey civanım dağlara...
Bir mağarada konaklamış, çağları kucaklamış
Dönmüş içi, dışı efsunlu baharlara...

Gece yarısı
Hayretengiz mavisini bir ışık vurmuş
Kapisına mağaranın, yüzüne Debet'in
Göz kamaştıran, parlak
Tüm dünyayı aydınlatıp kuşatan ışık,
Umudu memleketin...

Tam o esnada
Uzun kuyruklu bir yıldız
Gök yüzünden kayıp gitmiş...
Uzaklardan daha uzakta

Sarsarak, titreterek dünyayı
Düşmüş iki dağ arasına...

*

**Işığa yürüdü Demirci Debet
Yürüdü, düşündü
Söylendi
Görelim hanım ne söylendi ?**

Dut mu silkelersin yapakların arasından dallar ey?!
El uzatsam degeceğim sandığım yıldızın yüzündesin
Aybüken mor mavisi ışığın oturduğu kara dağlar
Öyle uzaklarda değil, sanki benim dizimdesin.

Keyfine diyecek yok, sönmüş gözelerin uğultusunda
Yıldız yağmurunu tetikleyen saatler sende iken
Issız bir yer arıyorum, üç yıldız yakaladım son oyunda
Birer birer öpüyorum yıldızları benim diye gözlerinden

(Ö)lüm, doğumdan bir milim sonra
E(R)tesi yok tırpanlı kara meleğin
Ah, (Ü)züm bakışlarından derlediğim düş bulutu ah
Gök, (Z)ulüm dağlarının doğum beşiği
Ve ge(M)isini dağ başında kızaklayan Nuh
Sür, at, (E)llerinde değilse kanatları gerçeğin

(Ö)mür, iki kapı arası mesafe değil
Ö(R)düğün duvara dikkat et, uçuverir üstüne
Öl(Ü)m, gurbetten sılaya dönüşün türküsü

Gök, (Z)eytin karası gözlerin süslü beşiği
Ve ge(M)isini Nuh, sonsuzlukta kaybetmişken
Yok et, (E)ğrilerin gölgesini, durma; yok et çevrenden

**Üç gün üç gece sürdü yolculuk
Işığa yolculuk böyledir, zordur işte
Vardığında
Manzara aynen şöyle :**

O iki dağın arası karadan kara,
Kapkara... Yanıp duruyor alev ormanı...
Baktığında,
Büyük ve derin bir çukur
İkiye yarılmış büyük mavi taş içinde
Gürbüz bir erkek çocuk...
Boynundan sıkıca tuttuğu bir kurdu
Cukur cukur emiyor.
Buğulu erik gözlerinde
Zamanı eritiyor.

Toplanmış çevrenin kuşları, hayvanları
Seyre koyulmuş olağandışı bu olayı
Sorgucu, şaşkın gözlerde baskın öncesi göç
Kaygılı, meraklı bekleyiş, soğuk
Yırtılan yüzü coğrafyanın ışığı
Önce : Cümbüş, dağdağa, göktaş tayfunu
Sonra: Yüzlerde kırılması güç
Kaya çizikleri, kutsal...

Dipsiz kuyunun su sesinde sessizlik

Korkunun evrensel musikisi
Doğum öncesi sancının kahkahası, şuh...
Sebebini gizleyen güzellik, en yüce ruh...
Uğultulu boşluğun çınlayan gök kubbesi
Önce: Gürültü, gümbürtü, fırtına
Sonra: Öncesizlik, sonrasızlık
Kaya çizikleri, kutsal...

Onca kuş, börtü-böcek, ağaç, dal
Arasından öne çıkıp yaşlı bir kartal
Dedi ki :

*“Gece uyurken biz,
Göklerden kaya kaya
Kuyruklu bir yıldız geldi,
Yakarak bütün çevreyi
Düşüverdi Büyük göle...*

*Kaynayıp kuruduktan sonra
Gölümüzün suyu
Çıkıverdi dibinden
Bu erkek çocuk işte*

*Çocuk, bu çocuk
Ağladı, bağırdı, çağırdı
Cesaret edip yanına bile varamadık
Hiç birimiz...
Neden mi?
Bir kurt peyda oldu ertesi gün yanında
Şimdi küçümen yavruları var üstelik*

*Karnı aç, doyamıyor kurdun belli
Sanıyoruz, onu, yani çocuğu
Yemek için gitmiştir
Ancak,
"Kurtboğan gücü" var bu çocuğun, anladık
Tuttuğu gibi boynundan
Emmeye başladı aniden
Ve bırakmadı kurdu bir daha
O güçlü ellerinden..."*

İncelmiş bir mavi gökyüzü döküldü
Nart Debet'in kulak zarına.

Yürüdü garipsi ışıklar içinden
Aldırmadı kalbinin intizarına.

Karanlık, renk tayfında deli tay
Adım adım silindi gül-i zarına.

Yaklaştıkça biraz daha gerildi yay,
Oklar vınlamadı, buselendi nazarına.

"Kurt yavrusu kurt olur" türküsünü
Söyleyerek girdi sanki, yüce gönül pazarına.

Ve
İndi
Usluca
Kurt çocuğun yanına
Tuttu ellerinden, çekti

Çıkardı çukurdan...

Derken

Yoluna düştüler Nart ülkesinin

Üç yıl daha geçti yollarda

Büyüdü, yedi yaşına bastı çocuk.

Yol düştü çoban çiftliklerine

Anlattı kurt çocuğun öyküsünü Debet

Köylülere birer birer,

Şahitlik etti şahitlik,

Gök, yer...

Köylüler

Hep bir ağızdan

Dediler Sultanım dediler :

“Ondokuz çocuğun var

Hepsi de oğlan

Söyle ne yapacaksın

Kurt yavrusunu?

Debet, Debet ey Debet!

Bize ver bunu.

Bağırına bassın millet

Kurt yavrusunu.

Evimiz, çiftliğimiz

Olsun güvende

Bize ver bize Debet

Kurt yavrusunu.

*Göz atsin sola, sağa
Korusun yurdu
İtme sakın uzağa
Kurt yavrusunu”*

Diyerek istemişler
Debet'ten kurt çocuğu
İstemesine istemişler hanım hey!
Bilirsin,
“Hayır!” denmez bilirsin, Nartların töresinde
Karaçay-Malkarların mukaddes yöresinde

Muazzam bir kahraman, bir demirci bu sefer
Yol boyunca düş kurdum, böyle olmalı nefer...
Kurt emen bu çocuğu isterse şu köylüler
“Hayır!” denmez bilirsin, Nartların töresinde.

Silinmedi, silinmez demir ocağı külü
Bir ocak ki kaç bin yıl alevde açar gülü
Akıncı Debetlerin zamanı, mor tütsülü
Karaçay-Malkarların mukaddes yöresinde

Dediler...
İsrar ettiler...
İstediler...
“Ondokuz oğlun var ey Debet!
Bunu bize bırak, bize bırak bunu”

“Hayır” diyemezdi çobanlara şimdi

Karşı gelemezdi töreye...
"-Buyurun sizin olsun mademki
Korusun çiftliklerinizi, yerinizi, yörenizi"
Deyip
Teslim etti çobanlara...

İlkin "Kurt Yavrusu" dedi köylüler
Büyüyünce de ona "**Örüzmek**" dediler.

Örüzmek, Örüzmek, Örüzmek
Gökten düşen göktaşının içinden
Örüzmek, Örüzmek, Örüzmek
Kutlu ışık yağmurunun göçünden
Kurt boynunu sıkıvermiş bebek elleriyle
Kurt' un memelerinden emmiş, emmiş...

*

NART ŞEHRİNDE ÖRÜZMEK

-II-

Yıldız yağmuruyla ıslanan gece
Islak saçlarını serdi döşüme
Sabahı bekler.
Ruhumda kanatlanan yüzbin işkence
Mengene ağzından düştü başıma
Sabahı bekler.
Biz saray bahçelerinden gelmedik gülüm
Değirmen türkülerinin içinden çıktık
Seher kuşlarının serenadı sazımızda

Sabahı bekler.

Ateşten, dumandan, sudan, güneşten
Umut çiçekleri ekmişiz içimize, şimdi onlar
Sabahı bekler.

Kurt memesidir cukurdattığımız biberon değil
Süslü beşikler değil, uzanıp yattığımız
Yayla damı, ırmak kenarıdır otağımız, ki o da
Sabahı bekler.

Nart'ız, Örüzmek'iz, Debet'iz
Bir uçtan bir uca memleketiz vesselâm
Yadırgamaz at sırtları bizi hey !
Ökçelerimizden tanır karınları atların
Umuduyuz, hiç bitmeyen yarınıyız
Kartal kanatlıların.
Söğüt yaprağı, kavak serinliği kaderimiz
Arılar, kovanlar, kuzular, kelebekler...
Tozlu, dikenli, pıtıraklı yolların çocuklarıyız
Çifti, çubuğu, harmanı, döveni, çaltı dikenini biliriz
Acılarımız saklıdır ruh kökümüzde durur civanım ey !
Sabahı bekler.

*

Yedi yaşında küçük bir çocukken Örüzmek
Yetim çiçek duruşunca masum,
Kurt bakışınca görkemliydi.
Nasıl yaşarsa öksüz çocuklar
Öyle yaşadı
Kendi yarasını sardı kendisi

Dolaştı dağlarda
Çaresinde baktı garip başının
Vay be!

Uludu kurt, korundu yurt
Tilki çakal, yad, yaban
Giremedi sınırlardan içeri
Dağ sineli, sarp çeneli
İlkin ilki, evvelin de evveli
Sussa bulut ağar yukardan
Konuşsa kardelen başı kardan
Bir çıkar, pir çıkar gitmez geri
Bacakları uçurum gölgesinde
Yay be!

*

Bir gün Örüzmek, dolaşarak giderken bir yerde
Ateşten duman çıktığını görüp
Korkmadan, çekinmeden,
Dosdoğru oraya gelmiş.
Ne görmüş dersiniz?

Koskoca bir Nart Köyü,
Hasılı Nartların cümlesi
Gökyüzüne koymuşlar bir aynayı
Gülle atma yarışı yapmaktalar.
Güreştiklerini, koştuklarını,
Taşları kaldırdıklarını görmüş
Güçlerini denemek için...

Nartlar

Eski püskü giysiler içinde

Yayı ile Özümek' i gördüklerinde:

'Kimin oğlusun,

Nereden geliyorsun,

Nereye gidiyorsun?'- diye sormuşlar.

O

Baştan sona

Hikâyesini anlattığında,

'Acıkmıştır',- diyerek yemek yedirmişler.

Çocuk:

Bir de ben atayım hedefinize,

Nereye atayım?'- diye sormuş.

Nartların lideri Debet:

'İşte orada

Demir-Kazık yıldızının ortasında parlayan

Ayna parçasını fark edebiliyorsan,

Ona bir aydan beri atıyoruz - kimse vuramıyor.

İşte, o taşı görüyor musun?

Onu kimse yerinden kıvıldatamıyor.

İşte, o yassı taşı kimse

Diziyle bastırıp kıramıyor.

İşte, bu gülle taşı görüyor musun?

Bu tarlanın bir tarafından diğer tarafına

Kimse atıp ulaştıramıyor.

*Dongat Kayası'nın başından
Kapçagay Kayası'nın başına
Kimse sıçrayıp atlayamıyor.
Kaç Lâhiti'nden koşu temposunu bozmadan,
Berdibiy Taşı'na kimse ulaşamıyor',- diyerek konuyu
anlatmış.*

Sonra çocuk dileyip
Nartların oyunlarını
Denemeye karar verip
Yatmış sırtüstü
Demir-Kazık yıldızında parlamakta olan
Ayna parçasına ok atmış yayıyla.
Tam ortasından vurup parçalamış.
Parçaları gökyüzünden gelip
Düşmüş insanların üzerine...

İkinci olarak
Dik
Taşı
Oradan
Göstermişler
Ve demişler ki:
Kimse kaldıramaz
Kımıldatamaz kimse
Yerinden de oynatamaz

Ve
Çocuk
O taşın

Ortasından
Tuttuğu gibi
Götürerek dağın
Şöyle yaslayıvermiş
Güneydeki yamacına
İşte bugün dahi Ogarı Çegem'de duran
Nart Taşı odur.

Üçüncü olarak
O
Yassı
Taşı da
Diziyle bastırıp
Ekmeği böler gibi, kırmış.

Dördüncü olarak
Fırlatmış,
Gülle taşını
Biçilmiş ot destesi gibi...
Tarlanın bir tarafından
Atmayı bırak,
Tarladan da geçirip
Akmakta olan ırmağa atmış.

Beşinci olarak
Dongat Kayası'nın başından
Kapçagay Kayası'nın üzerine atlamış,
Of anam off!..

Altıncı olarak

Kaç Lâhiti'nde
Berdibiy Taşı'nın üstüne çıkmış
İki ayağını, iki elini, iki dizini
Taşa koyduğu yerler batıp
Çukur olmuşlar.
Bugün dahi, o taş da, o izler de
Aynen durmaktadır ay balam !
Merak ediyorsan can balam,
Ogarı Çegem köyünde taş,
Kaç Lâhiti, Dongat, Kapçagay kayaları da,
Tihhtengen Dağı da
Orada, yerlerindeler aynen...

Nartlar, bu yetim çocuğun
Anlamışlar güçlü, cesur, kahraman olacağını,
O günden başlayarak adını
Örümek-kahraman koymuşlar.

Büyüyüp yetiştiğinde, bir kale inşa edip
Lider olmuş Örümek Nart ülkesine
Almış eş olarak da güzel Setanay'ı
Alıvermiş can gülüm oy !...

*

**Çocuğun
Örümek'in kurnazlığı sayesinde
Devlerin elinden
Kurtuluşuna Dair :**

“Nartlar-Gurtlar” deyin siz onlara

Ya da “Nartlar-Emegenler”
Hiç farketmez.
Zamandan evvel zamanda
Birlikte yaşamışlar dünya denen bu han’da.

Nartların lideri Örüzmek
Bir çoban çocuğunu alıp yanına
Ava gitmiş.
Avlağın en güzel yerine
Bir kulübe yapıp
Orada bırakıp çocuğu
Düşmüş geyikler peşine...

Örüzmek gittikten sonra
Yatmış, uyumuş çocuk.
Uyanıp baktığında
Sönmüş olduğunu görmüş ateşin.

-“Eyvah ki eyvah
Örüzmek *geliverir ateş sönmüşken*” diye
Düşer telaşa,
Çıkar kulübeden, bakar etrafa
Tepeden,
Uzakta bir ateşin ışığını görür,
“Örüzmek *gelmeden*
O ateşi alıp geleyim
Yakayım, hazır edeyim kulübedeki ateşi” der

Koşarak gittiğinde o ateşin olduğu yere
Büyük bir çiftlik, çitliğin bir tarafında büyük bir ateş

Ateşin çevresinde tam dokuz dev görür.
Çocuk,
“Fırlayıp girip ateşi, alıp kaçayım” diye düşünür,
Lâkin devler yakalarlar çocuğu
Top atar gibi kucaktan kucağa,
Oynamaya başlarlar.
Tam dokuzuncu deve sıra geldiğinde
Dokuzuncu dev:
“Bunu kazana atıp, pişirip yemek gerek”
Diye seslenir...

Bu esnada Özümek, döner kulübeye
Bakar ki çocuğu göremez.
*“Ateş sönmüş, şu halde, karşıdaki devlerin olduğu yere
Ateşe gitmiştir çocuk”* der
Ve acilen
Devlerin olduğu
Çiftliğe gider.

Ve
Çiftlikte, orada görür manzarayı.

Özümek devlere:
*-“Ey, iyi delikanlılar !
Bu çocuk da, ben de elçi olarak geldik.
Su içmeye vadiye gitmiştim, geciktim ben”* deyince;
Devler:
-“Ne elçiliğin var, söyle duyalım” deyip,
Bırakırlar çocuğu,
Sorarlar:

Örözmek:

-“Bütün köyüm birbiriyle kavgalı
Sabahtan akşama dövüşüyorlar
Öldürüyorlar birbirlerini
Siz akıllılar, evet siz
Buna bir çare bulur muydunuz?
Diye geldim.”

Bizim topraklarda büyük bir öküz varmış
Elbruz Dağı zirvesinden diliyle buz yaladığında
Kuyruğu ile kovarmış cümle sinekleri.
Ölmüş o öküz
Bir kartal gelip
Onun kürek kemiğini alıp
Uçmuş, uçmuş, uçmuş.
Bir tekenin boynuzuna konup nihayet
Yemeye başlamış

Yağmurlu bir günmüş, o gün
Çoban,
O tekenin sakalının altına girip
Saklanıyormuş
Yağmurdan kaçıp.

“Yağmur durmuyor mu acaba?” diye çoban
Bakınca gök yüzüne
Kartal korkup uçup
Kürek kemiğini düşürmüş
Çobanın gözüne.

Akşam,
"Gözüme bir şey girdi galiba
Acıyor anne"
Diyerek gözünü göstermiş annesine

Annesi bakıp göze;
-"Çöp parçası düşmüş oğlum" diye
Oğlunun gözünden
Kürek kemiğini alıp fırlatmış öteye.

O
Kürek
Kemiğinin
Üzerini toprak
Kaplayıp
Üzeri olmuş genişçe düzlük...
Sonra,
Kürek kemiği üstündeki düzlüğe
Büyük bir köy kurulmuş.

Köy, yerleştikten sonra
Her gecenin sabahında
Ö köydeki evlerin
Kapıları, pençereleri
Ters yöne bakmaya başlamış.
Bütün köy hayret etmiş.

"Her gece, ama her gece
Bütün köyün kapılarını
Ters yöne çeviren nedir

Öğrenelim bunu” demişler.
Ve
Avcılar beklemeye başlamış.

Avcılar
Bir gece
Büyük bir tilki görmüşler
O tilki
“Kürek kemiğini ucundan ısırıyorum” diye
Dört döndürüyormuş.

Öldürmüşler avcılar tilkiyi,
Toplanıp bütün köy
Derisini yüzmüşler
O tilkinin bir taraf derisinden bütün köye kalpak çıkmış,
Öbür tarafını yüzmek için
Ne kadar uğraşılsa
Bir taraftan öteki tarafa çevirememişler.

O köyde,
Yakınlarda
Çocuk doğurmuş fakir bir kadın varmış
O kadın gelip
Kirmenin sapıyla dürtünce tilkiye
Devirmiş öte tarafa tilkiyi.
Derisinden
Yeni doğmuş oğluna
Kalpak yapmak istemiş kadın
Fakat, tilkinin bu yanından
Bir çocuk başına bir kalpak yapılacak kadar bile

Deri çıkmamış.

Kadın;

-“Bütün köy

Kendinize kalpak çıkardınız

Bir benim oğlum kalpaksız kaldı”

Deyip, küsmüş.

Köylüler;

-“Ne yapalım

Bütün köy tek tarafını aldı tilkinin

Oğluna bıraktı diğer tarafını”

“Şimdi

Onlardan kartal mı büyüktür,

Elbruz Dağı’ndan buz yalayıp kuyruğuyla

Beş Tav’da sinek kovalayan

Öküz mü büyüktür?

O kürek kemiği gözünde

Çöp parçası misli görünen

Çoban mı büyüktür?

Yoksa,

O yeni doğan erkek çocuğu mu büyüktür?”

“Siz,

Hepiniz

Akıllılar, iyiler

Bunlardan hangisinin büyük, hangisinin küçük

Olduğunu siz ayırdın diye geldik”

Diye söylemiş Özümek.

Devlerden biri:

O kimsenin deviremediği tilki büyüktür

İkinci dev:

O tilkiyi deviren kadın büyüktür.

Üçüncü dev:

Çoban büyüktür

Demişler.

Her birisi bir başkasını ileri sürmüş yani

Ve başlamış devler arası münakaşa

Ve başlamış devler arası kavga

Örüzme de

Fırsattan istifade

Çocuğu alıp kaçmış oradan...

Örüzme ile

Kahraman Nogaycık arasında geçen

Bir olaya

Dair :

Görelim oğul n'olmuş?

Örüzme'le Nogaycık arasında

Neler olmuş?

Kulak verip işitelim hele :

Ay oğul!

Geldi Nogaycık Örüzme'e

Geldi, vurdu kapıya :

"Tak!, tak, tak!"

*“Evde kimse yokmu?” diye sordu.
Bir kere daha yankılandı ahşap sesi:
“Tak, tak, tak!”*

*Usulca açıldı kapı
Örüzmeğin oğluydu kapıyı açan
Nogaycık :
“Konuk kabul ediyor musunuz ay oğul?!”*

*“İn atından
Buyur işte sana ev,
Feda olsun ev, han, can!
“Hoş gelişler ola, kademli ola ayaklarınız
Bereket yağdıra hanemize
Dualı bakışlarınız...”*

*Töredir bu, çalınanda kapılar tak, tak tak!
Töredir bu, her şeyi bırak, kapıya bak!*

*Gönlümüz gibidir hanemiz
Yedi iklim, yedi dil hep biriz
Hoşca bakarız yaratılmışlara
Bakmaz küskünlüğe pençeremiz.*

*Malkarız, Karaçayız
Dost yolunda turab, hem de çokcayız
Sofrada kaşık, çorba
Önemli mi iki bardak çayız?
“Buyur gel içeri Nogaycık
Hoş geldin, hoşluklar getirdin!”*

Nogaycık yüzünde çimen rüzgârı
Bozkırın saman yeli sanki
Dilinde şaşkırtan bulutlardan söz
Söylenir : *“Hoş bulduk evlât!
Saygılıyım yurdunuza,
Siz, ben gibi konuğunuza
Nasıl bakarsınız acep?”*

Örüzmeğin oğlu : *“Konuk bize Tanrı’dan
Elimizden, ocağımızdan, soframızdan
Ne gelirse bakarız elbet!”* deyince
Konuk: *“Ancak ben, hergün bir koç yerim
Atım da bir ot yığını”* deyince,
Oğul : *“Bir dakika”* deyip, girdi içeri
Anlattı konuğun isteklerini
Babası
Nart Örüzmeğin çıktı dışarı
Baktı konuğa
“Buyur!” etti içeri...
Girdi eve konuk, bağdaş kurup oturdu
Astı silâhını askıya...
Örüzmeğin : *“Gerçekten dedikleri doğru mu?
Söylediği gibi yer mi?”* diye denedi
Dediği gerçek çıktı
Koçu yedi Nogaycık,
Otu yedi atı...

Bir yıl beslendiler atıyla konuk orada
Günlerden bir gün ev sahibi konuğuna sordu:

-“Rahat mısın, sıkılıyor musun?”
Öyle bir cevap aldı ki, şaşırıldı kaldı.
Diyordu ki :
-“Kötü erik suları içesi seni!”

Durdu, buz kesti Örüzmek, kaskatı buz
Oysa bir yıl beslemişti,
Bir dediğini iki etmemişti.
Seslendi:
-“Ey lânet olası, aç-açık mı kaldın?
Bu sataşma niye?
Ne demek acı erik suları
Ne yaptık sana?”

Cevap:
“Ey Nart Örüzmek,ey!!!
Ben gelmedim yemeye
Ben gelmedim içmeye
Bir kahramansın diye geldim sana
Beraber gezmeye, dolaşmaya
Arkadaşlık etmeye
Av avlamaya,
Vahşi atları yahşi etmeye...”

*

Bundan sonra,
Nogayçık ve Örüzmek
Yaban atlar yakalamak,
Vahşiyi yahşi etmeye çıktılar.

Kavuşmak için son arzularına
Kalmadılar anın yarınlarına

Nice uzak yolu geçip gittiler
Estiler, yağdılar, hem de tüttüler

Doldurdu zamanı at nefesleri
Göğü silkeledi toynak sesleri

Demir koparan eller, alevden yelelerde
Kahramanlar türküsü yükseldi perde perde

Dinlensin diye nallar uygun yerde durdular
Mola yerine sanki çelik zikke vurdular

*“Benim tanıdığım yer, bura” dedi Örüzmek,
Nogayçık “Olmaz!” dedi, “Olur mu yoldan bezmek?”*

*“Madem öyle davran gel, düş peşime davran gel
Yaban atlar, boz atlar; öyle hoş, öyle güzel...”*

İkisi birlikte karar verdiler
Bir efsunkâr yola gönül serdiler
At sürdüler, sürdüler
Devlerin ülkesine korkusuzca girdiler

Etrafı sıkıca demir çitlerle kaplı
Üç kardeş dev’in koruduğu yerde atlar
Kartallara yetişen, gözeten bir aygır var
Teker teker öldürsen üç devi de gizlice

O boz renkli canavar, saldırır bak bir gece
Sanırsın bir boz attır, katılır atlar arasına
Yaralansa bile inan, bakmaz ki yarasına
Fark edemezsin onu, at mıdır, aygır mıdır?
Yaban taylar ülkesi, sır içinde bir sırdır

Çabaladı Örüzmek kapıyı açmak için
Gücü yetmedi kaldı, demedi nasıl, niçin?
Bunu gören Nogayçık: *“çekil kenara!”* dedi
Vurunca topuğunu kapıyı itekledi
Fırlayıp uçup gitti, koca kapı kilidi...

Bekledi Nart Örüzmek, kapı önünde bekledi,
Nogayçık bağırdı atlara, kırbaçladı, itekledi
Acele çarçabuk çitleri boşalttılar
Yolu yola ekleyip, yolu yola kattılar
Aralarında iki yiğit Nart Örüzmek, Nogayçık
Önlerinde özgürlüğe kavuşan
Alını akıtmalı taylar, boz atlar...

Yetiştii peşlerinden yağmur, yetiştii rüzgâr
“İşte düşman!” dedi Nogayçık, *“Düşman!”*
“Dikkat eyle Örüzmek, dikkat eyle ey aman!”

Örüzmek:
“Terkimde kefenlik var, ölürsem bu yolda şayet”
Nogayçık:
“Bağlayıp süründür atıma, etmem şikâyet”
Örüzmek:
“Hemen koyarsın kara toprağa beni olur mu?”

Nogayçık:

“Vade yetende, can bedende durur mu?”

Örümek:

*“Düşman atının nefesidir bu esen rüzgâr
Bu ağmur salyasıdır, burun deliğinden çıkar
Rüzgârı at belleyip üzerinde oturup
Kırbaçvurup dehleyen tek gözlü dev’dir
Onu öldürürsen boz aygır meydana çıkıverir
Acımasız bir şekilde saldırır sana...”*

Delicesine sürdüler, at sürüsünü deh ettiler
Aygırın nefesiyle titredi her yer
Kıyamet günüydü sanki
Mahşer mi mahşer?!

Nöbet yerinden fırlattı, attı Örümek’i
Sürünün tam ortasına...
Kızdı, sinirlendi Nogayçık, “neden geldiğini” sordu
Örümek, aygırın nefesini anlatıp durdu
Nogayçık:
“Madem öyle, sen atları sür, aygırı bana bırak!”

Beklemeye başladı bir pusuya yatarak;
Birinci dev’i vurdu tek gözünden
Üsündeki aygır, fırladı ikinci dev’e
Er Nogayçık öldürüverdi onu da.
Aygır, üçüncü dev’i
Yani en küçük kardeşi aldı, geldi
Bir savaşa tutuştular
Boraydı, tayfundu, seldi.

Kudurmuş cehennemdi
Nefesiyle aygır gökleri deldi
Çekildi silâhlar, vınladı oklar
Ve oklardan birisi
Sonunda girdi dev'in bir gözüne
Dev uğrunur, gözün yoklar...

Devin attığı ok da
Nogayçık'ın saplandı göbek deliğine
Koskoca dev, devrildi, düştü, kaldı yamaçta
Aygır kişneyerek koşup geldi at sürüsüne
Tam bu esnada ay Hanım,
Nagayçık çekip çıkardı başlığını okun
Çıkarıp bağladı sıkıca karnını
Lâkin ne çare?
Çok geçmeden ölüverdi Nogayçık.
Ve
Vasiyetini
Yerine getirdi Örüzmek...
Sonra da
Sürdü at sürüsünü Nartlar ülkesine...

*

Örüzmek, Örüzmek, bilge Örüzmek
Akıllı, uyanık, üstelik şanslı
Kurt memesinden alıp gıdayı
Hakikat imbiğinden
İnsan insan süzülmehtir
Örüzmek...

Örümek,
En sıcak parmakların muştular büyüttüğün
Kurtboğan gücün ile takvimleri yürüttüğün
Kimsesizler kimsesi, güneşin gülen yüzü sen
Su güzeli, dağ duruşlu, efsane, dolunayın gözü sen
Setenay'ın eşi, evdeşi, haldeşi, özden özü sen

Örümek, Örümek, Örümek
Gümüşi nalların orkestra şefi
Kurt memesinden alıp gıdayı
Sarıp sarmalayan kavim kardeşi
Destanlar destanı Örümek sen...

*

Özetlersek a civanım
Meseleyi özetlersek :

Evet, evet işte böyle,
Çok çok eski zamanların birinde
Nart kahramanları varmış
Elbruz Dağı'nda yaşarlarmış
Kahramanmış hepsi de...

Devlerle araları iyi olmamış hiçbir zaman
Elbruz Dağı ile Kazbek Dağı arasında
Kırk Suv Irmağı kıyılarında yaşamış Nartlar...
Akılsız devlerle mücadele etmişler hep
Kötülüğü hiçbir zaman kabullenmemişler...

Bir keresinde,
Bindiler Nartlar atlarına
Seslendi Nart Özümek Nart topluluğuna
Çağırıldı oğullarını kahramanlığa
Kırk Suv Irmağı kıyılarından geçtiler
Dört nala, Ullu Dıh Dağı'na vardılar...

Ullu Dıh'ta Nart köylerini gördüler
Buldular Dıh'ın Nartlarını
Cümlesi mahvolmuş, ölmüş
Haber alacak tek bir insan kalmamış maalesef
Özümek,
Öfkesinden içmedi suyu, yemedi yemeği bile...

Kement attı Ullu Dıh Dağı'nın başına
Kement düştü başında kaya taşına
Tırmanıp çıktı kementle yüce dağın başına
Elbruz Dağı'na dönüp kaldırdı başını kurt misali
Boru ile Elbruz Dağı'na seslendi,
Olanca nefesiyle haykırdı :

-“Nartlar, kalkın! Kalkın, davranın ey Nartlar!”
Diye çağırıldı

-“Hain Devier, yok etmişler Nart köylerini
Adamlarını, hayvanlarını da yutmuşlar
Dıh köylerinin söndürmüşler ocaklarını
Salgın hastalık yaymışlar köylere
Hayvanlarını da sürüp
Kara ormanlara kapatmışlar...”

-“Amanın bre hey !
Uyanın bre hey!
Davranın bre hey!
Ey ki ey, bizim yurtlar,
Bizim Nartlar hay bre!”

Doğuda Kazbek Dağı' na baktı
Varı-yoğu gözleriyle gözledi Örüzmek...
Ses Verdi sesine, ses oldu seslere :

-“Kazbek Dağı'nda herkesi toplayın
Kıvılcım kadar yiyecek bırakmadan,
Tulumlara doldurun!
Gündüzleri açık yerlere çıkmayın,
Yolda ateş yakmayın geceleri
Önünüzde kuzgun, karga ötmesin
Yer Tanrısı canınızı mezara iletmesin!”

Elbruz Dağı'ndan, Kazbek Dağı'ndan kalktı Nartlar
Binilmemiş at sırtı bırakmadılar sürülerde.
Tümen-tümen gittiler
Sis olup girdiler Ullu Dıh'ın vadilerine
Nart Örüzmek haykırdı
Ullu Dıh'ın başından:

-“Nart köyleri hepimiz, toplanın hey buraya!
Sökün edip kahramanlar, geçsinler bir sıraya!
Gök Tanrısının muştuladığı Nartlar biziz,
Çelik bilek, koç yiğit, korkusuz kahramanız
Hepimiz...

Devleri sileceğiz birer birer yeryüzünden
Hiç kimse çıkmasın Örüzmeğin sözünden
Kan içmek nasılmış, köy yok etmek ne imiş
Göstereceğiz devlere bugün
Savaş Nart'a korku değil
Savaş, dernek-düğün..."

Diyerek, Nart Örüzmeğe sallıyor kılıcını
Nefes nefes bulutlara dolduruyor acısını
Kılıcıyla dağları yerle yeksan ediyor
Öfkelense, gözleri inan bir şey görmüyor
Kılıcıyla doğradı dağları dilim dilim
Tepeleri düzledi, vız geldi sanki ölüm
Aydınlattı gökleri, kılıcıyla ağarttı
Haykırdı dağ başından, dumanları dağıttı
Işıyla yeniden dağlara yaktı güneş
Uçtu Ullu Dıh'tan aşağı kartallara eş...
Nartların arasına hiç düşünmeden girdi,
Bir kısmını devlerin ormanına gönderdi.
Kuşatıldı ormanların etrafı, kuşatıldı
Devlerin tek gözüne ok mızrak fırlatıldı,
Sonra çekildi kılıçlar, çekildi kınlarından
Alev çingirler çıkıyordu, en yakınlarından...

Örüzmeğe,
Bir vuruşta ağaçları ortadan biçiyordu
Parıldayan kılıcı bin ateş saçıyordu
Şimşek çakmış gibi, ışığı dünyayı kaplıyordu
O haykırsa titriyor, dağ, kaya zıplıyordu
Sanki bu haykırış ile,

Hamile kadınlar çocukları düşürdü,
Yıkıldı kuş yuvaları, acıları deşirdi.

Savaşarak Nartlar, girdiler Kuf Dağlarına
Tepelerden daha iri, dev yanında dev gördüler
Koptu zaman zembereği, koptu akrep, yelkovan
Zamanı bir takvimde, yeni baştan ördüler...

İnsanları öldürüp,
Şişlere geçirip eti
Bu yer, insan eti yiyen
Devlerin memleketi...
Üstüne üstlük bir de
Köylere cüzam hastalığı yayanlar onlar,
Ölüleri mezarlardan kazıp topluyorlar
Şişe geçirip her ölüyü yiyorlar
Devler, devler acımasız
Yaşayıp gidiyorlar...

Nart kahramanları
Kuşattılar etraflarını devlerin,
Boş durur mu bu devler?
Kayaları yollara devirdiler
Alıp alıp attılar tepeleri
Isırdılar kayaları öfkelerinden
Ellerinden gelse
Göğü indirecekler yerinden,
Nart Örüzmek
Sağa sola seslendi birden :

'Devleri bitirin yiğitlerim! Durmak yok ha!’
Çakın kılıçları boyunlarına acımayın ha!’

Şimşek gibi çakıyordu Özümek’in
Her vuruşta kılıcı...
Devleri yıkıyordu
Kulaç kulaç uzuyordu
Ve nihayet,
Köse Dağı'nı yıktı onun kılıcı
Yardı baştan başa kara ormanları
Bitirdi orada devleri
Serildi yerlere leş lâşeleri...

Nart Özümek savaştı tam tamına doksan gün
Gök ve Yer Tanrıları da ona yardım ettiler
Kan selleri Köse Dağı'nı kızıla boyamıştı
Güneş ışığını kapatmıştı kan rengiyle öylece
Söndürdüler dev ocağını, yok edip, sildiler
Geriye Nart köyüne yöneldiler,
Zafer türküleriyle...

Gele gele dayandılar
Köse Dağı'nın buzlarına
Nart Özümek çıktı, baktı yola...
Çamlı vadiye dayanmıştı yol, etraf sus-pus
Meğer orada, ağaçların altında
Devlerin büyük büyük anası
Uzanmış yatıyormuş...

Derin vadilermiş onun kalesi

Nefesi Köse Dağı'nın sisleriymiş
Köse Dağı'nı başına yastık yapıp koyuyormuş
Sağ kulağını, altına döşek yapıp yatıyormuş
Sol kulağını üzerine yorgan yapıp, örtüyormuş
Nart köylerini katık yemiş yemeğine...

-Odur, demişler, devlerin en azmanı
Her üç ayda yüz dev doğuruyormuş
Acıktığında yarısını kendisi yiyormuş
Bazılarını atıyormuş ağaçlı vadilere
Nart köylerin de çok insanı acımadan yutmuş
Geceleri ay gibi, tek gözü parlıyormuş
Hapşırması yağmur olup, yağıyormuş yaz gibi

Çekip kılıcını bir kere daha Örüzmek
Vurmuş azgın devin boynuna vurmuş.
Sadağından çıkarmış zehirli oku
Parlayan o tek dev gözüne vınlamış ok
Devlerin anası can vermiş orada,
Kökü kurumuş, kalmamış etrafta, doğada hiç bir dev
Huzura kavuşmuş Nart köyleri hey be hey!!!

Devler kalmayınca dünyada
Nart toplulukları
Rüzgâr atlarına binmişler
Göklere yükselip uçup gitmişler...
Yaya olanları da yerin altına girmiş
Yeraltında Yer Tanrısını bulmuşlar...

Gök Tanrısını gökte bulmuş Örüzmek
Haber sorup oturmuş biraz
Onu misafir etmiş gök Tanrısı
Memesini vermiş onun ağzına, beslemiş
Örüzmek
Oğul olmuş Gök Tanrısının annesine

Şimdi, ey dostlar şimdi
Hem yeri hem göğü
Koruyor Nartlar...
Gök gürlüyorsa işitin, bilin Nart sesidir o
Haykırışı yalım yalım ufuktan...
Sis varsa dağ başında, duman varsa doruklarda
Nart nefesidir o
Yağıyorsa yağmurlar ey dostum
Nart terlemesidir o
Yıldırım oluyorsa şayet
Nart kemendi atılmıştır düşmanın ensesine
Kement kurtulup yere çalınanda
Oluşmakta yıldırım...
Çakıyorsa şimşekkler
Düşmana kılıç vuruyordur, iyi bellen
Nart yiğitler
Hey civanım,
Hey sultanım hey...

Mustafa CEYLAN

4-KARAÇAY-MALKAR

Nartların Annesi

Setenay Biyçe Efsanesi

Deniz Tanrısı'nın ay'dan çaldığı
Kaçırıp ta bir adaya sakladığı
Görülmesin diye üstünü
Sis ve dumanla kapladığı
Setenay,
Babası güneş
Annesi ay...

Değerli deniz taşlarıdır oynadığı
Hele kırmızı mercan
Hele kırmızı mercan
Zevk aldığı oynamaktan
Adetâ bayıldığı
Süt aklığı zamanların çocuğu
Setenay,
Babası güneş
Annesi ay...

Büyüdüğünde, kaçır adadan
Günlerce yol aldıktan sonra
Gelir Nartların ülkesine
Rastlayıverir yolda
Cadıların annesine,
Setenay,
Babası güneş

Annesi ay...

Ve evlenir Özümek'le sonunda
Ay aydın bir anne olur
Öyküsü anlatılır dilden dile, eksilmez
Biz de anlatalım olmaz mı? Ne dersiniz?
Nartların annesi Setenay Biyçe
Özümek'in evdeşi, gönüldeşi, herşeyi
Danışılan, sevilip anlaşılan
Setenay,
Babası güneş
Annesi ay...

*

Nakşî gül zamanların helezonunda
Yağmur yıldızlarının bile sonunda
Bir adası vardır su ejderhasının
Salınır ortasında can deryasının

Ay annenin kucağından çalivermiş
Yavrusunu koparıp da alivermiş
Görmesin kimse diye orda saklamış
Korumuş, kollamış, bakmış, yoklamış

Ay tutulmuş, güneş küsmüş kaç sene
Gökler ağlar atasını sevene...
Evlât acısından büyük acı yok
Güneş ve ay acı çekmiş, hem de çok

Yıldızlar dahi kesmiş ışığını
Dinlemiş dünya, ay hıçkırığını...

Setenay, Setenay nerdesin balam?
Bir ses ver sesime, ben seni bulam...

*"Yağlıyorsa bunca yağmur gözümden
Ah be yavrum, yanıyorum özümden!
Güneş baban kavuruyor dünyayı
Çalkalıyor, savuruyor dünyayı
Kuru otlar, yeşil orman yanıyor
Tüm kâinat şimdi seni arıyor..."*

*Setenay, Setenay nerdesin balam?
Bir ses ver sesime yanına gelem..."*

Ejderha kapatmış adanın üstünü sisle
Gidip deniz dibine uzanıp yatmış
Setenay ağlamış, ağladıkça adayı da ağlatmış
Nerede, ne zaman diye sormayın
Yağmur yıldızlarının helezonunda
Nakşî gül bir zamanın istasyonunda...

*

Adadan kaçış :

Işkınlanmış bir kırlentten su yeşili özgürlük
Er kişiye haber verir son gurbetten özgürlük
Nice zincir parçalar da gül sohbetten özgürlük
Hırslanır, tutamazsınız günü gelende...

Dokuz burma musluklardan altın aksa vız gelir
Esareti kabul etmez, Karaçay'dır bayrak bayrak yükselir...

Bir
Gece
Kaçmaya
Niyetlenir
Boyar yüzünü
Çıkar kıyılara
Kayık arar kaçmaya
Kaçmaya oy kayık arar
Güzeller güzeli Setenay
Varlığın en güzeli Setenay
Kürek yapmış elini bacağına
Binmiş kayın ağacından bir kayığa
Bırakmış rüzgârların nefesine kendini
Ve
Gece
Bırakmış
Setenay'ı
Sonsuz kıyıya
Sürükleyip atmış
Rüzgârlar oy rüzgârlar...
Hortlaklarla karşılaşmış
Onu ordan alıp hortlaklar
Kara ormanın en kuytusuna
Götürüp aç karnını doyurmuşlar
Konuşma dahi bilmeyen bu hortlaklar
Gayet hoş davranmışlar kâinat güzeline

Hortlaklarla beraber bir gezi sırasında
Bilmeden bir tepeye vardılar
Meğerse o tepe bir dev'miş
Yaşıyormuş ormanda yedi yüzyıl
Korkmuş da kaçıvermiş hortlaklar
Setenay kaçamamış, oracıkta kalivermiş.
Ve

Açıvermişti meleklerden daha güzel yüzünü
Kamaştırdı aniden koca dev'in gözünü
Tek gözlü kaliverdi o zalim canavar
Öfkelendi, delirdi; fırlattı taş kayayı
Yıktı, yaktı; yedi yuttu; bağırdı çağırdı
Gele gele sarp kayadan savruldu, düşüverdi
Parçalandı kafası dev'in, parçalandı vücudu...

Kara orman içinde Setenay
Tek başına kalmıştı.
Çaresizlik içinde tökezleyip durmuştu,
Yalvardı, yakardı; yardım istedi Yer Tanrısı'ndan
Dolandı, çırpındı, ekmek bulamadı yemeye
Barınacak, korunacak bir çatı bulamadı
Sonunda bir Nart Köyüne düştü yolu
Yol kenarında
Yaşlı bir cadı tuttu elinden
Götürdü Setenay'ı sakladı mahzenine,
Besledi, büyüttü...

-Gelelim yaşlı Cadı Kadına :

Nart ülkesinde kadınlara

Dikiş dikmesini öğreten o.
Eti, sadece ateşte kızartarak yemesini bilen Nartlara
Haşlamayı öğreten o.
El değirmeninde, arpa, darı buğdaydan
Un yapmasını
Undan ekmek pişirmesini öğreten o.

İlk defa boza yapıp içmeyi
Kumaş dokuma tezgâhını icad edip
Kumaş biçmeyi
Yün iğirmeyi
Kumaş dokumayı Nart kadınlara belleten o.

Otların, bitkilerin, meyvelerin
Hasılı cümle nebatatın dilini çözüp de ilâç yapan
Yaptığı ilâçlarla hastaları kurtaran o...

Bir de unutmadan deyiverem
Ölümsüzlük otunu da bulmuş
Rivayete göre ne kendisi yemiş
Ne bir Nart'a yedirmiş,
Galiba, bir ırmağa düşürüp kaybetmiş derler
Bunu da söylemesem duramazdım inanın...

*

**Erkeği hasta ve çaresizse bu milletin
Kadını geçer ordunun başına
Setenay' da öyle yaptı :**

Büyüdü, serpildi, genç kız oldu Setenay

Evlendi Özümek'le, evdeşi oldu onun...

Günlerden bir gün,
Akşam yemeği vaktinde
Nart ülkesine acı haber gelmiş,
Duyulmuş acı haber evlerde ulam ulam
Temir-Kapu ordusu atlanmış, geliyormuş...

Setenay, ana yüreği
Böyledir anaları bu milletin işte
Ülkenin ve ordunun neyi var, neyi yok
Herkesten evvel o bilir, o duyar, o sancılanır.

Kılıçlar az, giysisi bile yok ordunun
Öfkelenir, sıkır yumruğunu Setenay
Göğe uzatır başını Asena misali
Ayı, yıldızları sorgular içinden

Demir eriten Debet Usta'ya koşar
Bin kılıç, bin yay ve yirmi bin ok ister
Ve ekler, der ki:
"Okların hepsi zehirle çeliklene..."

Demirci Debet,
Alnı boncuk boncuk ateş teri kaplı Debet
-*"Zehir ne ki?"* diye sorar.
Setenay :
-*"Madem öyle, sen üret dediklerimi
Bulurum ben dediğimi"*

Koşup gitmiş bozkırlara, ormana
Bir sürü ot toplamış, yaprak toplamış Setenay
Sularını almış o bitkilerin
Deniz kıyısında yakalamış zehirli yılanları,
Boyunlarından sıkıp, akıtmış, toplamış zehirlerini
Getirip Debet'in yanına
Okların, kılıçların ağızlarına sürüp
Vermiş çeliklerini zehirle...

Setenay'ın kendisi ayrıca
Bir gece ve bir gündüz içinde
Giysi dikmiş onbin askere...

Sonra
Bakmış sihirli aynasına
Doğu yönünden gelmekte Temir-Kapı askeri

Aynasını çevirip bakmış ovalara,
Görememiş Örüzmek'i
Kaygılanmış...
Elindeki aynayı bu sefer dört bir yana
Hızlı hızlı çevirerek bakmış çevreye
Görüvermiş Örüzmek'i
Ama o da ne?
Bir mağarada hastalanmış, çaresiz kalmış Örüzmek

Çağırılmış büyük oğlunu yanına Setenay
Rüzgâr kanatlı atına binip
"Al gel babanı" demiş,
Şifalı bitkiler, otlar gösterip

*"Bunları sür babanın yarasına ay oğul!
Ben gelene kadar da çıkmayın dışarı"* demiş

Giymiş Özümek'in giyimlerinden birisini
Binmiş atına, kuşanmış silâhları Setenay
Çaldırmış savaş borusunu, toplamış ordusunu Nartların
Demiş ki:

-"Nart kahramanları !

Doğu yönünden gelmekte Temir-Kapı' nın ordusu

Siz gerçek yiğitlersiniz

Biliyorum, bu ülkeye düşmanı

Asla sokmazsınız

Göreyim sizi yiğitlerim!

Göreyim sizi aslanlarım, kurtlarım!"

Deyip

Argın Irmağı' nın kıyısını sınır belleyip

Çizmiş sınırını ülkesinin

Beklemeye başlamış...

*

Zehirli kazanların kepçesiyken bu devran
Setenay bilgeliği yener nice orduyu.
Bir kadının akli hey!.. Yazarken şanlı destan
Haram eder gözlere ölüm kokan uykuyu

*

Temir-Kapı askeri, şafak sökmeden evvel
On kulaç uzunlukta sıırıklarla hücumda
Ucunda sıırıkların kıskaçta sivri taşlar
Sırtlarında taş dolu sığır derisi tulum

Çok kötü kokuları, tek gözleri tek, açık
Taş yağmuru altında Nartların askerleri
Erişmiyor atılan ok, tutmuşlar göğü, yeri.

Temir-Kapı dev ordu, Temir-Kapı bir çelik
Düzenli, disiplinli, eğitimli üstelik...

Setenay yığıtleri bir çare bulamadı
Düşmanın karşısına dikilip duramadı

Bin kılıç, bin yay, yirmi bin ok, şaşkına döndü
Komutan Setenay'dı, umutlar hepten söndü

Düşündü,
Düşündü bir iyice düşündü,
Bu savaşta galip gelmeliydi
Buldu sonunda çareyi,
Ne mi yaptı?
Anlatalım balım hey!...

Ağaçlı bir kanyonda tam yüz kazan kaynattı
Zehirli bitki kökü, ete, yemeğe attı
Savaşır gibi durdu bir bölük askeriyle
Irmağın kenarında hazırladı bir hile
Fokur fokur kaynayan, mis gibi kokan kazan
Ye, iç, durma dev asker; uyu kenara uzan
Peşpeşe zehirlendi, kazana kanan öldü
Bu savaş taktiğini Setenay böyle buldu

Temir-Kapı askeri kırıldı, korktu, ürktü

Bu korku Setenay'ın aynasında gözüktü

"Hücum!" dedi orduya, yiğitler kalktı şaha
Bir tek düşman kalmadı, öldürüldü akşama
Zehirli oklar ile kaçanlar hep vuruldu
Esir alınanlara hesapları soruldu...

*

Bir ozandır Mehmet Özdemir
Çıkar meydana meydana
Ve
Anlatır Setenay'ı
Anlatır bana, sana
Der ki:

"Psij'in kıyısı geceden sessiz
Işıklar oynaşır bu ne ihtişam
Çağıldayan suyun girdabında giz
Su kuşları seker yorulur akşam

Kadınca eğilir söğüt
Dalları yemiş doğurur
Hayal çoğaltır parmaklarından
Bakışı düşlere akar
Yıldızlar ki gözleri şua
Ateşsiz kandiller yakar

Baharın nefesi
Isıtır teni
Genleşir rüya

*Güneşe veda yakındır
Ay doğar daha erken
Belinden kırılan çiçek
Soyunur diriliğinden*

*Rahimsiz kadındır ırmak
Gülü okşar ayaz
Burada her vakit zambak
Ölümlü beyaz*

*Setenay bağlar yüreğine
İssiz akan ırmağı
Yaşar üçüncü doğumda çiçek*

*Ak saçlı bilge der "su can gibidir"
Ölümler yeşertir düş yaprağında
Hayata tutunur aktıkça nehir
Setenay çiçeği nart toprağında "*

*

**Ve yine
Mehmet Özdemir öğretmenimiz
Çalar sazını,
İnletir göğü, yeri
Anlatır Setenay' ı bize
Der ki:**

"Setenay Guaşe

.....Nigar Ağaoğlu'na

I

Setenay

*Ulu dağların soylu kızı
Eteklerinde ikincil dağlar uyur
Görkemli masalların perçeminde
Devlerin uykusu yok*

*Kartallara gökyüzüdür
Aslanlara mekân
Kafkas karlı dağların en parlak
En yalnız yıldızı*

Setenay

*Doğurur tarih
Doyurur sonsuzu parmaklarından*

*Çağıl çağıldır Kuban
Beyaz iplik gibi akar gider sonsuza
Yalınca bir sevdadır Kuban
Geniş omuzlarıyla akışı kadınca
Memeleri süt emzirir yada yabana
Ölümler çoğaltır çağlar boyu
Yağız bir kısrak gibi kadınlığı
Kadınlığı doğurgan*

Setenay

Topuğundan kan fışkırın gül

*Beyaz gülleri kana bulayan kadın
Eteğinde gündün kalan artıklar
Suya verir ellerini çiçekleri sulayan kadın
Akıtır ter ırmağa
Ölümsüzdür aşkı serper ırmağa*

*Nart çobanı dert çobanı
Aşka gebe karşı yaka
Kadın lazım aşka yaka*

*Çağıl çağıldır Kuban
Suyu akar derince
Körpe bir taydır zaman*

*Çoban Setenay'ı içirir gözbebeklerine
Çobanın aşkı Setenay'ın gönlünde yıkanır
Kız tutulur çoban tutulur hayat unutulur*

*Setenay babasız çocukları alır düşlerine
Çoban gerer yayını ok gök kuşunun kanatlarında
Gök nefesli zamanlar geçer*

*Gecedен sağar ikindi kuşlarını
Sirtında karlı kaf dağı
Zamanı eğirir nefesi kesik gagasız kuşlar
Huma daha doğmamıştı Setenay da doğmayacak*

II.

Aşk içe genişleyen yazısız sözsüz söylem

*İki bakış arası karmaşık düşsel eylem
Yüreğinde ısıtıp çoban oku gönderir
Setenay ateşlerde Setenay narda erir*

*Ok uçar rüzgâr gibi yel tutar nefesini
Su akar çağıl çağıl ırmak içer sesini
Ok aşk ıslıklarıyla saplanır kara taşta
Ana rahmi gibidir döllendir sırlı kaya*

*Setenay alır gider taşı koyar fırına
Taş büyür telaş büyür sır kalır mı yarına
Dokuz ay on gün dolar taştan ince ses gelir
Kayanın göbeğinden erkekçe nefes gelir*

III.

*Setenay günlere gün katar
Alır soluğu Lepş'in ışığında
Lebş'in mahirdir elleri
Taşa vurur bıçağı taş yarılar karnından
Al kıvılcımlar saçan kızgın bir oğlan çıkar
Kurtlar ulur dağlarda kılıç çıkar kınından
Setenay'ın eli yanar eteği yanar yüreği yanar
Çocuk kızgın bir ateş gibi*

*Lepş bebeği tutar maşa ile dizinden
Yedi kez kutsal suya daldırır
Yumuşakça dizleri demir maşa izinden
Ne ok işler ne kılıç çeliktir bedeni*

*Kılıçla saldıran çocuk Savsırıko
Savsırıko Kafkas dağına düşer
Bakışı kartal elleri pençe"*

*

Ey muhteşem güzellik, ey sonsuzluk türküsü
Ey Nartların annesi, annelerin annesi
Sensin zaman üstü can, iki cihanın süsü
Ey Nartların annesi, annelerin annesi

Ey akli ve şerefi dünyaya paylaştıran
Karaçay-Malkarları bir edip kaynaştıran
Ey sevgili, ey ana, ey en büyük komutan
Sen Nartların annesi, yiğitlerin gür sesi

Halka düşman cinleri, devleri, hortlakları
Teker teker yok edip, kartallaşan atları
Emrine aldığı gün, kurtardın hayatları
Ey Nartların annesi, çiçeklerin nefesi

Buyruk gelmiş ansızın göklerin Tanrısı'ndan
Atlara binerekten, Nartlar göğe yükselmiş
Yeryüzü Setenay'a öylesine dar gelmiş
Ekmek, boza, ateşi insanlara öğretmiş
Evlâtları yok ise yaşayamaz bir anne
Melil, mahzun, yetimdir ışık alamaz bir anne
Ömrünü halka veren Setenay şimdi n'apsın?
Tutup fala bakmayı bir emanet bıraksın...

Sonra,

Evet sonra ay balam !
Gök ve yer Tanrılarında Setenay
*"Nartsız bir dünyada yaşayamam ben
Alın beni de alın,
Çekin çıkarın göklere yer yüzünden!"*
Diye dilemiş dileğini...

Olan olmuş civanım, olan olmuş
Göğe çekilmiş Setenay,
Setenay, Setenay
Babası güneş,
Annesi ay...

Mustafa CEYLAN

5-KARAÇAY-MALKAR

Alavgan Oğlu Karaşayav

Efsanesi

Önce Alavgan :

Ondokuz oğul Nart Debet'in evinde
Alavgan'dır en büyüğün adı hey !

Ondokuzuna ondokuz kardeş bulursam
"Eversem mi?" dilindeki yâdı hey !

Çıkıverdi karşıına ansızın
Bir büyücü Bayram kızı cadı hey !

Dedi:

*"Devlerin ülkesinde dev soyundan bir kadının
Tam on sekiz kızı vardır ey Debet !
Tek gözleri vardır, bilesin, alınlarında
Yaşayıp giderler mağaralarında..."*

Tutar yolunu mağaranın Debet,
Nal sesinden, nefesinden anlar Emegen kadın
Görür, alnındaki tek gözüyle
Çıkar mağaradan dışarı
O tek gözle bakar, sorgu sual dolu;
Söyler ona Debet
On dokuz oğlunu evlendirmek istediğini...

Kadın:

*"Her biri hüner sahibi, on sekiz kızım var, on dokuz değil
Beğenir misiniz bilmem?
Yarışsınlar oğullarıyla
Yenerse, galip gelirse oğulların
Evlensinler...
Aksi takdirde, yenilirlerse
Yem olurlar, yemek olurlar dev kızlarıma
Tamam mı?"*

*

Yer sarsılır,
Gök yarılr
Tek gözlü on sekiz dev kız çıkar
Mağaradan...

En büyük kız
En küçük oğulu alır
Ve
Böylece bozulmadan sıra
On sekize on sekiz olur
Alavgan, en büyük oğul
Dışarda kalır
Evlenemez...

*Dev kızlar,
"Büyükten küçüğe doğru doğdular,
Küçükten büyüğe doğru evlendiler",
Bu sebep yüzünden sıra gelmedi Alavgan'a
Bu sebep yüzünden bekâr kaldı hep...*

*

**Alavgan'ın
Gemuda'yı yakalayıp
Ehlileştirmesine
Dair:**

Nart ülkesinin yakınlarında
Bir göl varmış büyükçe
Her gün öğleye doğru
İki tay çıkarmış
O gölün içinden
Doru ve boz renkli...
Etrafı seyredip gölde yüzüp yorulduklarında
Gölün sularında tekrar kaybolup giderlermiş.

Kementleriyle tayları yakalamak için Nartlar
Çok uğraşmışlar çok...
Başaramamışlar.

Alavgan bir gün
Saklanmış göl kenarına
Kement atarak yakalamış boz renkli tayı
Tayın ağzına gemini
Ve dizginlerini takıp
Evine getirmiş.

Kardeşlerinden kalan bir eyeri
Sırtına yerleştirip
Zıplayıp binmiş tayın üzerine.

Tay o kadar hızlı koşuyormuş ki,
Nart ülkesindeki atların bir ayda aldıkları yolu
O bir adımda sıçrayarak alıyormuş.
Alavgan tayı ehlileştirilmiş
Ve kendisine alıştırmış.
Ve tabii ki
Adını da Gemuda koymuş.

*

Alavgan'ın Bekârlığı

Ve

Dev kızıyla evlenişine dair :

Alavgan, Alavgan bekâr Alavgan
Bir kaç Nart kızıyla evlense de
Dikiş tutmaz evliliği
Vaz geçer evlilikten
Hiç evlenmemeye karar verir...

Ancak,
Nart köyünde sokaktaki çocuklar
Birbirlerine, oyunlarında
"Yaşlan evlenmeden Alavgan gibi" demezler mi?
Duyar bu sözü ve öteki dedikoduları
Ağrına gider, atar içine içine
İçi sabır taşıydı çatlar ortadan
İçinin içinde fırtınalar eser
Kahreder kendisine kendi

*"Gidip dev emegenler ülkesinden
Evleneyim de görsünler hele" der...*

Sabah erkenden düşer yola
Atı Gemuda'yla devler ülkesine yönü
Yolda, dev'lerden bir kadın görür
Kadın
Yerin yarılmış yerlerini yamamakta,
Sessizce yaklaşır kadına
"Ana" deyip emmiş memesinden
Kızmış, hiddetlenmiş kadın,
"Ne çabuk evlât oldun?
Farkına bile varamadım
Yoksa yerdim, yutardım,
Yok ederdim seni" demiş
Ve sarılmış "evlâdım" diye

Alavgan.
"Evlenmeye geldim anam" demiş
Ve kadın
Kendi kızını vermiş,
Evlenmişler...

Nice sonra yeni evliler
Gelmişler Nart ülkesine
Yerleşmişler...

*

Gelin oldu devin kızı
Nartlara gelin oldu
Her ay iki erkek çocuk

İstisnasız doğurdu

Her doğanı yedi yuttu
Böylesine bir yol tuttu
Alavgan'a çile kattı
Çare arar Alavganım
Dert yanar gider
Süt annesi Setenay'a...

Alavgan,
Yorgun, argın geldi eve
Sıkıntısı belli yüzden
Devin kızı pek meraklı
Dedi: *"Neden üzgünsünüz?"*

Alavgan Dedi: *"Bak, dinle
Konuşalım gel seninle
Şu köydeki tüm kadınlar
Dertlendiler derdin ile"*

Dev kız : *"Niye söyle, ne var?
Çocuk köyde nasıl doğar?
Hele anlat öğreneyim
Gül yüzünü güldüreyim."*

Alavgan,
*"Süt annem Setenay bilir
Bu konularda bilgedir o
Bunca debet'in annesi"*

Ona sor, ondan öğren” dedi.

*

Hakikaten,
Alavgan'ın Emegen karısı
Her ay iki erkek çocuk doğurup
Ağzına atıp yiyormuş onları...

Alavgan'ın sütannesi Setenay
Öğrenmiş ya bu durumu
Kurtarabilmek için hiç olmazsa
Doğan çocuklardan birini
Bir plan düşünmüş.

**Günlerden bir gün ona gidip
Konuşmaya başlamış
Görelim hanım ne konuşmuş :**

*“Denk değiller
Eski hanımlarla yeni hanımlar
Ah ! Ah ki ahh!
Eski hanımlar nerde?
Onlar evin çatısına çıkıp
Oradan bacanın içine doğururlardı,
Ya şimdikiler öyle mi?
Evde yataklarında doğuruyorlar yazık!”*

Doğuracağı vakit geldiğinde
Emegen kadın
Ayıplanmamak için

Evinin çatısına çıkmış.
Onu gören Setenay
Hemen bacanın altındaki ocağa
Yerleştirmiş bir sepet
İçine de bir köpek yavrusu...

Doğurur doğurmaz bir erkek çocuk
Düşmüş bacadan ocaktaki sepete
Setenay, kaptığı gibi çocuğu
Kaçırılmış Kafkas Dağları'na...

Aşağı inip sepete bakan emegen kadın
Bir köpek yavrusu doğurduğunu sanıp
Yemiş onu da...

Setenay, Alavgan'ın oğlunu
Çıkarmış Elbruz Dağı başına
O zamanlar
Elbruz Dağı'nın zirvesi
Şimdiki gibi iki başlı değil, tek başlı...
Elbruz Dağı tepesinde
Buz sarkıtlarından emzik yapıp
Ağızına vermiş çocuğun
Ve buzdan bir beşiğe yatırıp dönmüş...

Bir hafta sonra
Görmeye gittiğinde çocuğu
Çocuk beşikten çıkıp oturuyormuş.
Yedirip
Kalın iplerle buz beşiğine

Sıkıca bağlayıp dönmüş...

Bir hafta sonra
Yine gittiğinde çocuğu
İplerini kopartmış,
Buzların üzerinde oynarken bulmuş
Yedirip içirip
Zincirlerle
Buzdan beşiğine bağlayarak yatırmış
Ve geri dönmüş.

On beş gün sonra gittiğinde
Çocuğu zincirlerini parçalayıp
Beşikten çıkarak
Çevresinde oynarken bulmuş.
'Gel güreşelim' demiş.
Güreşmişler,
Satenay yere devirmiş onu.
'Henüz çok güçlü değilsin'demiş
Yedirip içirip buzdan beşiğine
Bağlamış yine zincirlerle
Geri dönmüş.

Bir ay sonra geldiğinde bir de ne görsün?
Çocuk yine zincirleri parçalamış
Yine dışarıya çıkmış, oynuyormuş.
Yine güreşmişler.
Bu sefer çocuk,
Her tutuşunda onu yıkmış yere...
'Artık arzu ettiğim seviyeye geldin, aşağı inelim' diyerek

Çocuğu indirmiş Elbruz Dağı'ndan...
Ve ona
"Karaşayav" adını vermiş Setenay...

Alavgan'ın evine doğru giderlerken
Eviden çıkan emegen Kadın
Tanımış doğurduğu çocuğu
Saldırmış yemek için üzerine...

Karaşavay
Öldürmüş dev anasını
Bir vuruşta sermiş yere...

*

**Karaşayav'ın
Örüzmek ile Setenay'ın güzel kızı
Agunda ile evlenmeye talip olmasını
Ancak,
Onu denedikten sonra
Evlenmekten vazgeçmesine
Dair :**

Dünyaya güzelliğiyle nam salmış
Örüzmek'in kızı Agunda...

Yürek ısınmasından açılan has oda
Han kapılarının türküsünde aşk
Düş padişahlarının düşmesi aşka
Agunda Agunda diye...

Cümle dağ çiçeklerinden güzel
Kömür karasında bir Nart güzeli
Kaçtıkça yakınlaşan, yakınlaştıkça yakan
Beş milyon yüz kere sevda delilenmesi gönüllerde
Agunda Agunda diye...

Sabaha kalmış gecenin efsunkâr ay çiçeği
Işıyıp ışığıp kaybolan pır pır yıldız kümesi oy!
Tebessümü buz mavisî, zülûfleri alev rûzgârında
Gök ekini nasıl yanarsa aynen onun gibi
Yanmakta cümle Nart gençleri
Agunda Agunda diye...

Yarışmaların konusu,
Tehlikeli yağma seferlerinin gül muştusu,
Güreş, atlama, taş atma oyunlarının bahanesi oy!
Dilde adı, sohbetinde adı, evde, barkta, yolda adı hey!
Agunda Agunda diye...

Şırdan Ağa bile yanmış ona,
Şırdan Ağa kim mi?
Malı, mülkü çok
Kibirli zengin
İstemiş Agunda'yı
Mümkün mü?
Beğenmemiş elbette Agunda onu da...

Nart yiğitleri,
Karaşayav'ın karalığından,
Eski-püskü giyiminden

Sezememişler cesaretini...
Eskimiş at koşumlarını görüp
Gülüşmüşler ardı sıra...
Fakat,
Agunda'nın annesi, kâhin Setenay,
Biliyormuş Karaşavay'ın müstesna, güçlü kişiliğini
Hem de çok iyi biliyormuş.

Övgüye değer kızı Agunda'yı
Karaşavay'a verip,
Onu kendisine damat yapmak istiyormuş.
Fakat
Açıkça söylemeye
Cesaret edemiyormuş
Uygun bir zamanı bekliyormuş.

Bu arada,
Kızı ile görüştürüp
Niyetini de anlamak istiyormuş.

Karaşavay,
Pek mahirmiş kaval çalmakta
Fildişinden yapılmış kavalıyla
İnetirmiş yeri, göğü...

Günlerin birinde,
Gene fukaraca giyinip
Kavalını çalıp
Köylerde dolaşmaya başlamış.

O,
Kavalını
Çalmaya başladığında,
İnsanlar gözlerini bile
Kırpmadan bakıyorlarmış,
Dinliyorarmış nefes almadan
Lâkin, kim olduğunu bilmiyorlarmış.
Hattâ, ona 'Fakir' diye,
Sadaka vermek isteyenler bile çıkıyormuş.

Geze, dolaşa gitmiş
Agunda'nın köyüne.
Kaval çalıp toplamış bütün halkı çevresine
Cümle Nartlar,
Hayranlıkla dinlemişler.
Ve
Oradan-buradan da kızlar
Birçok hediyeler getirip vermişler.
O hiç birini almayı kabul etmemiş.

Nihayet günlerden bir gün,
Setenay Agunda'yı eve çağırılmış.
*-“O kavalcı Karaşavaydır.
Misafir odasını güzelce hazırla
Onu eve davet et.
Birlikte oturun,
Kendine yakınlaştır,
Güzel yemekler hazırlayıp ağırla,
Sonra niyetini anla!”- demiş.*

Agunda, çok sevinmiş bu habere
Derhal misafir odasını hazırlamış,
Kendisi de şık giyinmiş.
-“Çağırıp gelin”, deyip Karaşavay'a
Göndermiş bir adam.
Gelmiş, davet edilen misafir.
Selâmlaşmış Agunda ile
Kavalını pencere kenarına koyup
Oturmuş, kapı arkasında sandalyeye...
-“Misafir, yukarı geçip otur!”- demiş Agunda.
Karaşavay kabul etmemiş.

Aşçı bir koyun pişirip
Derin olmayan bir tabağa koyup getirmiş.
Karaşavay hiçbir şeyini bırakmadan yemiş.
Arkasından: 'Susadım, içecek bir şey getirin', demiş.
Agunda kendi eliyle vermeyi arzu edip
Örüzmeğin fiçidaki bozasından
Bir büyük kâse getirip vermiş.
-“Yine getir”, demiş Karaşavay.
Tekrar getirmiş.
Onu içip bitirince yine istemiş.
Tekrar getirmiş.
Öylece boza fiçisini içip tüketmiş.
-“Daha yok mu? Doymadım”, demiş.
-“Kalanını bir dahaki sefer gelişine bıraktım”,
Diye cevap vermiş Agunda.
-“Peki, 'Saklamak - sonraya fayda' demişler.
İyi ev hanımı olacaksın, sağ ol!”- demiş.
Yemek bittikten sonra başlamış sohbet...

-“Ey Misafir, sen kaval çalmada
Usta olduğun kadar,
Şarkı söylemekte de ustasıdır,
Bir şarkı söyleyen, dinlemeyi arzu ediyorum”, demiş
Agunda.

-“Hayır, ben şarkı söylemeyi bilmiyorum.
Şarkı ile söyleyeceğimi
Kavalla söylesem de anlarsın”,
Deyip böyle söyleyip çalmış:

“Baba evin güzel ev.
Ama, tabanı çukur.
Çatısı güzel örtülmüş,
Fakat bacası eğri.

Kapısına da söz yok,
Biraz eğri, dar.
Eğri takılmış yoksa,
Pencereleri de var.”

Agunda
Karaşavay'ın
Bahanelerine böyle cevap vermiş:

“Baca eğri olsa da,
Duman eğri çıkmıyor.
Evin tabanı çukur ise de,
Yürüyen düşürmüyor.

*Kapı eğri olsa da,
Misafir inip giriyor.
Ters takılmış pencere de,
Güneyin ışığını veriyor.”*

*Ve Karasayav,
Ayağa fırlamış, kavalını almış
“Sağ ol!”- deyip Gemuda'ya binip gitmiş.*

Setenay Agunda'yı çağırılmış:
-“Ne oldu, ne söyledi?”- diye sormuş.

Agunda, onun sözlerini,
Kendisinin cevabını da söylemiş.
O zaman
Setenay pişman olmuş:

*-“Eyvah, biz yanlış iş yaptık,” demiş.
“Misafire hürmet gösterilen âdette,
Oturduğu yere gidip selâmlaşmadık.
'Evin tabanı eğri', diye onun için söylemiş.*

Tek bir misafiri içeceklerle doyuramadık,
'Baca eğri', diye onun için söylemiş.

Akrabalık yürütme âdetine göre,
Evinden davet etmeyip
Misafir olduğu yerden çağırdık
'Kapı eğri, dar', diye onun için söylemiş.

*'İki pencere de ters takılmışlar', diye,
İkinizin bir aile olamayacağını bildirmiş.*

Ve sonunda,
Setenay Karavaşavay'ı
Damat yapmaktan umudunu kesmiş.

*

Elbruz Dağı'nın buzları arasında
Büyüyüp yetişen oğluna çok sevinen Alavgan
*- 'Ben artık yaşlandım,
Gemuda'nın da kayışları eskidiler.
Ona yeni kayışlar yaptır,
Artık onu sana veriyorum' demiş,
Ve*
**Gemuda Karavaşavay'ın atı olmuş.
Nasıl bir atmış Gemuda?
Görelim hele oğul hey!**

Gemuda
Elbruz dağı tepesinde
Kış Tanrısı'nın aygırı ile
Yaz Tanrısı'nın kısırağından doğmuş,
İnsan gibi
Anlıyor Nartların dilinden
Ve konuşuyor at...
Ok işlemez derisine
Kılıçlar kesemez
Sıçrar dağdan dağa

Kuşlar bile geçemez
Demirden iki yanağı
Bahar başında
Mart ayında doğmuş.

Gemuda
Üç ayaklı
Bronz kulaklı
Mucize güç
At: Gemuda

Göz, balık gözü
Tüyü ıslanmaz
Kirpikleri yok
At: Gemuda

Denizde yürür
Dağlarda gezer
Rakibi ezer
At: Gemuda

şekli değişir
Birinci gelir
Göğe seslenir
At: Gemuda

Gemuda,
Açmış bir göğüs darbesiyle
erek Irmağı' nın aktığı
Yukarı Balkarya'daki derin kanyonu

Kanyonun alt kısmındaki irik Göl
Krater Gölü dahi
Gemuda' nın açtığı çukurdur
Su dolmuş sonradan işte...

Gemuda,
Karaşayav'ın sadece atı değil, her şeyi
İnsana benzer at dediğin cancağızım
Rüya görür ağlar...
Elbruz Dağı' nı aşarken
Dağın zirvesine çarpmış toynağı
Ve iki zirveli olmuş Elbruz...

Gemuda,
Demir kayaları nefesiyle dağıtan
Zamanları yelesiyle öğüten
Yerde değil yıldızlarda gözükten
Tanrıların beğendiği kutlu at...

*

Karaşayav neden kara bilir misiniz?
Eski püskü elbiseler giyinir
Yırtık pırtık bir yamçı
Gizler atının
Ve kendisinin gücünü...

Gemuda at dahi
Topal topal yürür mahsustan
Güler hallerine Nartlar
Alay ederler ata ve sahibine

Kırılırlar kakhahadan...

*

Gün gelir
Gece gider gün gelir
Emegenler ülkesine
Akıncılar gidecektir
Gün gelir...

“Ben de gideyim ben de!” der
“Şu şapşal, şu yorgun, şu topal atınla mı?”
“Bu halinle mi?” diye gülüşürler.
Tekrar eder Özüzmek’e
Güç belâ kabul edilir isteği
“Dikkatli ol, ayak altında kalma ha!”
Diye öğütlediler.

Yola çıktılar,
Kuytularda şahin Gemuda,
Göz önünde topallıyor.
Orman içinde bir düzlüğe varıldı
“Burada kal, kaybolma sakın!” dediler Karaşayav’a
“Odun topla biz gelene kadar”
Ve gittiler yağmacılığa...

(K)orkusuz maniler yumakladı ormanda
S(A)nki bir arslan gibi silkindi Gemuda
Bi(R) değil, bin kanat takıp havalandı
Hav(A)landı gölgede serinlemiş su gibi
Kara(Ş)ayav’la birlik ötelere uzandı

Odun y(A)rdı, ateş yaktı, taşıdı
Kulübe (Y)aptı düzlüğün ortasına
Birkaç h(A)yvan avladı
Geyikler (V)e
Topladı hepsini, taşıdı
Yüzdü derilerini
Örttü kulübenin her yerini
Bir süre sonra gece yarısı
Eli boş döndü Nartlar
-“Bu kulübe kimin arkadaşı?” diye sordular.

-“Birkaç adam vardı
Ben geldiğimde
Sizi arıyorlardı
Yağmaya gittiler deyince
Ormanda kaybolup gittiler,
Kulübe onların olsa gerek”
Diye cevap verdi...

(G)emuda uyuz bir at gibi çekilmiş kenara
N(E)ler söylüyorlar, dinliyor hepsini
He(M)de övünüyorlar gürültüler içinde
Vay (U)mutları görüntüde olanlar vay!
Yüce (D)ağlara yaslananlar vay!
Vay s(A)dece görüntüye aldananlar vay!

Anlayamadılar,
Karaşayav'ı, Gemuda'yı
Anlayamadılar.

İkinci gün kondular başka yere
Gemuda'yı, Karaşayav'ı aynı şekilde
Yalnız koydular.
Yiğit gene aynı şekilde
Geyik derisinden kulübe yaptı
-“Bu da ne? Nereden buldun?”
-“Sizin gücünüz sayesinde
Buldum bunu da...”

İnandılar...

Birkaç gün sonra
Aynı deneme gene
Karaşayav bu defa
Elbruz Dağı'ndan diledi
Dayanılmaz dondurucu bir soğuk.
Önce biraz sis ve duman
Ardından buz kesen fırtınalar
Gidemedi Nartlar
Önlerinde birkaç at, sürüp geldiler
Ateşin ışığını gördüler
Yolu bulamadılar.

Karaşayav :
-“Bu tarafa! Bu tarafa!”

Buzdan heykel olmuşlar sanki
Sesleri kesilmiş üşüyorlar
Bir çırpıda yetişti Karaşayav
Çözdü eyer kayışlarını

Atları taşıdı kulübeye
Doyurdu Nartları sıcak yemekle
-“Sizden az mı gücüm var?
Nart yiğidi düşmemeli sıkıntıya hey!”
Bakıştılar,
Baş eğdiler,
Utandılar...

*

Derlerki,
Gemuda ile Karaşayav
Ebruz Dağları'nda
Yaşamakta halâ...

Mustafa CEYLAN

6-KARAÇAY-MALKAR FUK EFSANESİ

Hem gökte, hem yerde yaşayan prens
Halka çok eziyet çektirip gider.

Kartal kanadından yapılmış kale
Halkını canından bıktırıp gider.

Nice vergi toplar, kıtlıktır adı
Yere kuraklığı ektirip gider.

Gökten kan yağmuru işkence, zulüm
Ölümcül ateşi yaktırıp gider.

Kızıl Fuk diyorlar, kızıl mı kızıl
Çok kötü karakter, Nartlara düşman.

Gökteki kalede yaşayan hakim
O zengin ve mutlu, halksa perişan.

Uzun zincirlerin ucuna takıp
Kazanları yeryüzüne sarkıtır arada bir
Doldurulur yiyeceklerle kazanlar lebaleb
Üstelik hakimdir, aranmaz sebep

Yaşlı bilge Nartlar toplanır bir gün
Fuk'un bu zulmüne son vermek için

Kazanların yere indiği gündü
Taşla dolduruldu bütün kazanlar

Kazanlar göğe yükselip de içindeki taşları
Gördüğünde Fuk hiddetlenir, öfkelenir
Kendinden geçer
Ve der :

*“Kün tayakla ciltinle bolub üşügüzge cavarla
Nart batırla ol ciltinlede carıarla
Tübügüzden calin otla tamızırma
Kökden kan cavumla cavdururma”*

*“Güneş ışınları kıvılcım olup üzerinize yağar
Nart kahramanları o kıvılcımlarda yanar
Altınızdan alevli ateşler yakarım
Gökten kan yağmurları yağdırırım”*

Fuk'un bu tehdidinden korkunca Nartlar
Bir meclis toplarlar ve tartışırlar
En yaşlı bilge Nart, tek çaresi var
“Anneler annesi Setenay, bu işe bakan”
Ancak o çareyi bulur ve bilir
Verilir karar :

*“Bu ne telâş” diye, koşarak geldi Setenay
“Bu ne telâş” diye sordu yaşlılara
“Bıktık, usandık bu kızıl Fuk'tan
Tehditlerinden yıldık” yeter gayri dediler
“Çarpışacağız, vuruşacağız onunla*

*Ölümüne savaşacak, başımızdan kovacağız
Bize fikir ver, akıl ver, ey akıllı Setenay
O sebeple çağırđık seni buraya” dediler.*

“Kolayı var” dedi Setenay

“Kolayı var...”

“Demirci Debet’e söyleyin

Ok geçmeyen, kılıç işlemeyen

Zırh ve miğfer hazırlasın

Yılan zehiriyle zehirlesin onları

Uzasın kılıçlar, baş kessin,

Sonra da Aşağı Köy’de toplansın köylü

Rüzgâr tulumunu çıkarsın Özümek, silâhlansın

Binsin üstüne, varsın Fuk’un yuvasına

Korkmasın!..”

Bir kıyamet pençeresi açılır

Açılır da kan kokusu saçılır

Kızıl Fuk’un göklerdeki evinden

Kartalların yuvasından sığır kan

Yürek başı korkusunda bir zaman

Gelip oturmuştur koca köyün üstüne

Kızıl Fuk’un göklerdeki evinden

Huzur kaçmış, endişeler kaplamış

Öfke, nefret bıçaklanıp saplanmış.

Setenay’ın işareti doğrudur

Bu kötüden kurtuluş mu? Yol budur :

Bindi rüzgâr tulumuna Özümek

Sevindi halk...

*

Şimşek hızına kavuşur arkasında halk olan
Düşünür, yürür, dosdoğru şimşek hızıyla...
Gökten gönderilmiş bir armağan çıkınıdır dua
Nart avuçlarından göğe yükselen...
Halkın acısını yumruğuna,
Halkın öfkesini bileğine,
Halkın sabrını yüreğine nakışlayan Örüzmeç
Nişan alıp ateşledi Fuk'un
Kartal kanatlı kalesinin duvarına.
Boşlukta alevden çizgi çizdi ok
Geçip gitti duvarın öte yanına vınlayarak
Ve bağırdı var gücüyle :
-“Çık dışarı ey zalimler zalimi, çık dışarı
Halkıma yaptığının vereceksin hesabını...”

Fuk, çıkar dışarı
-“İster kılıç, ister ok
Hangisini istersen
De çabuk, hazırım ben!..” dedi ve Örüzmeç
-“Yiğit isen çek kılıcı
Gör nasılmış can alıcı
Ölüm, senden intikamdır
Bize ise dağ alıcı...”

Sıyırdı kınından çıkardı kılıcı
Vurdukça Örüzmeç
Vurdukça uzadı demirden ışık

Vurdukça parçaladı
Darmadağın etti kaleyi

Fırladı elinden kılıcı Fuk'un
Kalınca kılıçsız
Saldırdı dişleriyle ısırmaya
O esnada Özümek
Boğazına sapladı kılıcını
Kesti başını Fuk'un attığı yere
Fırlattı...

Uzayan kılıçların türküsüdür Özümek
Cümle Nart ülkesinin hoş süsüdür Özümek
Değişmeyen birliği, ülküsüdür Özümek
Halkta yaşar, destanıdır halkın
Duramaz onlardan ayruk
Bir kılıç darbesiyle
Boyladı hak ettiği yeri şimdi
Kızıl Fuk...

*

**Kızıl Fuk'un oğlu
Kaytmirza'ya Dair :**

Ölmüştür Kızıl Fuk,
Özümek, Fuk'un yerine
Hükmettiği taşa oturmuş
Nartlara hükmedip yönetmiş.

Bir süre sonra,

Yeni bir töre icad etmiş Özümek
Her yıl, hasat topladığında
Dört yaşında kırk boğa
Kesilmesini istemiş,
Bereketli olsun hasat diye

Özümek'in tüm çabasına karşın
Köyden bir grup Nart
Lider olmasını istemişler
Fuk oğlu Kaytmirza' nın
Babasının yerine
Ve
Özümek'i öldürmeye niyet etmişler.

Günlerden bir gün
Kaytmirza adamlarını toplayıp gelmiş
Derince bir kuyu kazdırmış, ateş başında
Örtmüş kuyunun üstünü, anlamasın diye kimse
Sıkıca örtmüş.
Eşek beyniyle süzdürmüş bozayı
Hazır etmiş.

Maksadı,
Özümek'i
Kuyuya atıp öldürmek
O olmazsa
Kırk boğa töreninde
Eşek beyni içirip öldürmek...

Kesmiş boğayı,

Hazır etmiş sofrayı
Davet etmiş Örüzmek'i...

Örüzmek, davet gelince
Kâhin karısı Setenay'a baş vurmuş,
Akıl danışmış...

Setenay:
*"Git, ama dikkatli ol!
Bir şeyi onlar içmeden
Sakın ola içmeyesin.
Bir yemeği onlar yemeden yeme
Otur diye gösterdikleri yere
Sakın ola oturma"* demiş.

Gitmiş çağrılan yere Örüzmek,
Kuyu başında yer göstermişler
Gösterilen yere oturmamış
Başka yere oturmuş.

İşe yaramamış kuyu tuzakları,
Kaytmirza' nın uşağı Cantaraz,
Kilere gidip eşek beyinli bozayı
Doldurup bir kâseye sunmuş konuğa...
İçmemiş onu da Örüzmek,
Üstüne "Dilek duası edin
Üzerinden içip verin başkasına" demiş...

Kurulan tuzağın tutmayacağını
Anlayan uşak Cantaraz

O bozayı götürüp dökmüş.
Yeni boza getirerek konuğa
Önce dilek duasını yapmış :

***“Kaban kirdi araga
Tözmesin salıngan caraga
Kaban kaçuvçu bolsun,
Küçükke kavuvçu bolsunlar!”***

Yani,
*“Erkek domuz girdi araya
Dayanmasın açılan yaraya
Erkek domuz hep kaçsın
Enikler hep kovalasın!”*

Bu duayı etmiş işte
Önce içmiş kâsedeki bozadan
Ve uzatmış konuğuna...

*“Peki” demiş Örüzmek,
“Cantaraz, dilek duası ettin
Duan Kabul olmasın
İki gözün kanla dolsun
Ecelin gecikmeden gelsin
Mezarına karga konsun
Erkek domuz hep kovalasın
Enikler hep kaçsınlar!”*
Demiş örüzmek
Ve
İçmiş kâsedeki bozayı

Kınından çıkarıp kılıcını
Kapıdan kimseyi bırakmadan
Öldürmüş
Evin içindekilerin hepsini...

Böylece,
Kurutmuş neslini
Kızıl Fuk'un...
Adaletsiz yönetime
Kökten son vermiş
Nart toplumunu
Senelerce
Yönetmiş adilce...

Mustafa CEYLAN

7-KARAÇAY-MALKAR SOSRIKA EFSANESİ

*Sosrika,
Kuzey Kafkasya halk hikâyelerinin
Ünü en yaygın olan kahramanıdır .*

*Sosrika.
Her çağda
Her dönemde
Bilinen kahramanıdır
Nart Destanlarının...*

Sosrika'nın doğuşu :

Bir nefestir üflenir,
Çağların dudağından nesillerin ruhuna
Nakışlanır gözlere, gönüllerden
Ve aşkın doğurduğu gülce zamanlarda
Derin Kafkas gecelerinden...

Setenay Guaşe,
İdil ırmağı kıyısında çamaşır yıkarken
Bir sığırtmaç yüreğidir düşer sulara
Vurulur güzelliğine
Vurulur ya

Fırlayıveren aşk oku
Karşı kıyıda

Üzerinde çamaşır yıkanan
Taşa çarpar,
Bir granit taşına...
Çarpar ya
Isınmaya başlar taş
Büyür de büyür,
Büyür de büyür...

Setenay, sımsıcak taşı
Mor ötesi çiçekli eteğine sarar
Nart Debet'in dökümhanesine
Alır götürür...

Zaman öylesine çabuk geçer ki
Dokuz ay on gün dediğin nedir
Beş Setenay gülüşü
Dört Setenay bakışı
Gümüş bedenli sulara...

Döner devran, saat döner, çatlar nar
Kıyılarda erir gider sis taşıyan uykular;
Gelende zamanı
Büyük çekiç ile kırılır taş
İçinden ateş saçan
Kor halinde,
Sosrıkça çıkar.

Bir yanı çoban kavalı, bir yanı demirci örsü
Alev sarmaşıklar içinde yaban gülü Setenay
Bir yanı sancılı kaya, bir yanı güvercin düşü

Yana düşen saçları bahar kokulu sanki,
Çiçeklerle örgülü Setenay...

Babasız bebeklerin anasıdır Setenay
Çerkezlerin en güzeli
Yiğitlerin sunasıdır Setenay.

Demirci ocağında doğurdular bir oğul
Taşın, demircinin ve Setenay'ın
Her üçünün oğludur bundan böyle
Sosrika...

Sosrika eyy Sosrika !
Kahramanlar içinde bir kahraman
Onsuz çok yavandır Nart öyküleri
Vurmuştur damgasını
Destanlara...

Prometheus ondan düştü kayalara
Akhilleus, Adonis mecazıdır ancak

Yararlı buluşları
İnsanlığa sunmuştur.
Ve bu sebeple
Taht kurmuştur asırlarca
Kuşakların gönlünde.

Ateşi, darı tohumunu
Halkına getirmiş,
Şarap mayalamasını

Onlara öğretmiştir.

Kuzey Kafkasya boyları
"Sosrika ışığımız,
Sosrika oğlumuz,
Yığidimiz" diye başlar söze

Çelikten vücudu,
Et ve kemikten diz kapakları ile
Bir yerde Akhilleus'un ta kendisidir.
Debet'in demirci çekici ile
Ateş saçarak doğan kahramanımız,
Tutularak dizinden maşa ile
Suya daldırılmış
Vücuduna su verilerek
Çelikleştirilmiştir.

Dizleri,
Maşanın altında kaldığı için
Su verilememiş
Ve et kemik olarak kalmış
Dizleri ay balam ay!..

İnsan özelliği gösterir dizleri,
Düşmanları o sebepten
Dizlerinden vurmak isterler onu.

Taştan doğduğu gün, gülümseyerek doğmuş
Kaşları orak gibi,
Gözleri çoban yıldızınca parlak

Cesaret, yiğitlik, dürüstlük onda,
Dayanıklı olmayı, koşmayı,
Atmayı, savaşmayı bilir.

Diğer insanlardan daha akıllı, daha güçlü
Dokuz ayı dokuz günde büyümüş
Çitler örmüş demir çubuklardan
Demir levhalarından çarık yapıp giymiş
Çarık tabanını bronzdan yapmış
Saf bakırdan çarık yapıp yağmacılığa çıkmış
Saf demirden yapıp bağlamış çarık bağlarını

Yiğitlemesine destandır adı,
Bağırdımı sındırır
Attı mı vurur
Tuttu mu koparır...
Sosrık
Atılğan, coşkulu, pervasız.

*

(S)arı bir zamanın ortasında filizdir bilirim
K(O)layına kaçmaz zorlukların üstünedir koşusu
Ba(S)tığı yer, kekremsi suların gözesine sevdalı
Kah(R) amanlık türkülerinin aktığı çeşmedir elleri
Alev (I)şımada umuda salınan ufuk
Alev a(K)ışında buğulanış, alaca dağ başı
Alev ak(A)n bir mevsimin sonsuzluğa telâşi...

(S)uların doğadan aldığı renkli giysidir iklim
B(O)zulmuş bağların şişilemesinde asma kütüğü

Ha(S) gül bahçesinin avaz avaz serçesi saat
Dev(R)in tozlu yollarında son sürat bir at
Suda (I)lımadır suyun nefes kesen ateşi
Dev sa(K)lanışının horultulu uykulardan uyanışı
Sosrık(A)lı bir ezgidir anlatır sevdalanışı...

*

Ancak onu frenleyen,
Sınırlayan temkinli
Nart yaşlıları vardır.
Wezirmes,
Demirci Debet gibi...

Annesi Setenay Guaşe
Genç Sosrık'a'yı
Bu yaşlı nartlara
Emanet etmiştir.

Ey... Yağız Sosrıkua
Ey...Esmer yiğit, demir gözlü
Bizim dehşet süvarimiz ey !

Ateşin Tanrılardan
Ya da devlerden kaçırılması,
Şarap mayalamasının halka öğretilmesi
Nart Debet'in orağı bulması
Ve
Nart halkının uygarlık savaşında

Büyük katkıları vardır Sosrika' nın.

Atı Tığujey,
Denizatı Tanrıçası Psıtha
Guaşe tarafından
Nart kahramanı Pice'ye
Armağan edilen
Kanatlı atın yavrusudur hey ki hey!!!
Pegasus mu?
Sadece,
Ondan kopya bir motif...

Bir sıçrayışta
Kafkasların en yüksek doruklarına,
Elbruz tepesine ulaşır.
Nartların önünde uçarak
Düşmana saldırır
Savaşır...

Başka bir deyişle
Simgesidir uygarlığın,
Yeniliklerin.
Sadece Çerkezlerin değil
Nart Sosrika' nın destanı
Dünya mitolojisi
Ve literatüründe
Yaşayagelmıştır
Günümüze dek...

*

**Sosrika ile Beş Başlı Dev
Karşılaşması ve Ateşi
Almasına Dair :**

Günlerden bir gün
Sefere çıkar Nart yiğitleri
Yolculuk sırasında
Tükenir erzakları
Ateşsiz kalırlar.

Bunun üzerine Sosrika
Görevlendirilir
Ateş bulması için.
Arar, arar, arar...
Sonunda,
Beş başlı bir devin
Mağarasına uğrar.

Büyük bir ateş yanmakta mağarada,
Ateşden bir kor parçası alıp kaçmak üzereyken,
Kor parçasından sıçrayan
Bir kıvılcım
Düşüverir devin gözüne.
Bunun üzerine
Uyanır koca dev
Ve Sosrika'yı
Kıskıvrak yakalayiverir.

Dev ona
Sosrika'yı tanıyıp tanımadığını sorar

Gayet iyi tanıdığını,
Onun Nart oyunlarına şahit olduğunu
Anlatır. ..

Dev,
Ondan
Sosrika'nın
Maharetlerini
Anlatmasını,
Onun yaptıklarının aynısını
Kendisinin de yapabileceğini söyler.

Sosrika dev'e :

Yüksek dağların zirvelerinden
Yuvarlanan büyük kayaları
Başıyla vurup tekrar
Geriye fırlattığını anlatır.

Dev, aynısını yapmak ister
Ve Sosrika'nın yuvarladığı kayaları
Başıyla vurarak geriye çıkartır.

Sosrika dev'e:

Sosrika'nın
Kızgın demirleri yuttuğunu
Ve kendisine bir şey olmadığını söyler.

Dev, yutar kızgın demirleri
Ve kendisine hiç bir şey olmaz.

Sosrıka dev'e :

Sosrıka'nın göle girerek
Buz tutmasını beklediğini
Sonra da,
Buzları kırarak
Gölden çıktığını anlatır.

Dev göle girer,
Buz tutmasını bekler.
Ancak, buz tutan gölden
Kurtulmayı başaramaz.
Bunun üzerine dev
Kendisine bu oyunları oynayanın
Sosrıka olduğunu anlar.

**Sonra oradan çıkmaktan
Umudunu kesip söylemiş:**

*“Ey, kurnaz adam,
Bana yapacağını yaptın.
Anladım sen sıradan bir adam değilsin,
Belliki Sosrıka’sın,
Ne istiyorsun benden?
Maksadın öldürmek mi?”- demiş.*

Sosrıka dev'e :

*“Sen beni doğru tanıdın, bildin
Şimdi onu bırak da, bana cevap ver:*

*Benim halkıma neden zarar veriyorsun?
Yaşamalarına niçin müsaade etmiyorsun?”*

*Ey,
Bana felaket getirdin.
Artık
Ben senin elinden sağ kurtulamam,
Affetmezsın.
Öldürmek üzeresin işte ” - diye,
Feryat etmiş dev...*

*

*“Doğru söylüyorsun,
Senin gibi halka zarar verenlere ölüm gerek” - deyip
Sosrika kılıcını çekmiş,
Devin konuşmayan dört başını kesmiş.
Konuşan başına ise
Kılıç, hiç işlememiş.*

*

*(S)anki yerinden oynayan yer, oturdu yerine
Y(O)k'un içinden çıktı “var”, dev yenilgisi çürük leş
Ya(S)lanıp ölümler harmanında delişmen pervaneye
Kah(R)olası keşkelerin yaslandığı bahaneye
Yığd(l)ığı solukları boşaltı kılıçlamasına
Bıra(K)tığı korkuyu hiçliğiyle bütünledi
Dev, v(A)z geçti dev’liğinden, inledi, inledi...*

Sonra dev söylemiş:

*“Senin kılıcının gücü
Benim bu başıma yetmez.
Boşuna beni de incitme,
Kendine de zahmet çektirme.*

*Öyle yapacağına git benim kalemde
Büyük kara sandığımda,
Kendi kara kılıcımı alıp gel de,
Onunla kes.
Ondan başka
Hiçbir şeyin gücü bana yetmez.
Beni öldürdükten sonra,
Sırtımı uzunlamasına yar,
Omurga iliğimi al da beline dola.
O benim gücümü sana verir.”*

*-“Mutlaka, bu bunları bir hainlik için söylüyordur.
Öyle olsa da bir deneyim”- deyip
Gitmiş Sosrika devin kalesine.
Kalenin içinde bulmuş büyük kara sandığı,
Sonra, açmamış sandığı elleriyle
Demir bir sopayla uzaktan uzanıp
Kaldırmış kapağını...*

*Sandığı açar-açmaz
İçinden bir kılıç, ok atılmış gibi uğuldayarak
Çıkıp kalenin demir ana direğini
Tüy keser gibi kesip atmış.*

Kılıcı almaya teşebbüs etmiş Sosrika,
Fakat, kaldıramamış yerden yukarı
Kılıç öylesine ağırmış.

Kaldıramayacağını anlayınca
Bi ripe bağlamış kılıcı
Ağaç kütüğünü sürür gibi
Sürükleyerek gitmiş deve.

Dev, rahat, güvende sanki
Nasıl olsa
“Kılıç, kesmiştir Sosrika’yı,
Gelemez ki buraya!” demiş.

Bir süre sonra
İpe bağlanmış kılıç ardında
Sürüye sürüye gelmez mi Sosrika?
Dev,
Üzölmüş, şaşırılmış, kalakalmış

İki eliyle zor zar kaldırıp kılıcı
Devin başını koparmış Sosrika,
Dev ölmüş.

*

(D)ağ yamaçlarında biten dev solukları
G(E)m kasmadan dizginlerine sarılır zamanın
Si(V)rilir, çengellenir uçurum dolu geçitler

(D)işsiz bir akrep yelkovan aşkı, yarısı gedik
Ş(E)kilsiz gölgeler inerken hancının hasırına, biz
Ka(V)rulan al ateş bulutların Temmuz'unda bekledik.

Dev ölür, devler ölür gerekirse
Devlet yaşasın diye, bayrak gülsün diye
Esenlik eksilmesin cümle beşiklerden
Halkın yüreklerinden kaybolmasın huzur diye
Devasa çözümler sunduk, kendimize hediye...

*

Sosrika'yı öldürmek için Pusu Kurarlar :

Sosrika'nının akıllı ve kurnaz oluşunu
Çekemeyen Nartlar
Onu öldürmek için
Bir yarışma düzenlerler
Davet ederler.

Yarışmanın kurallarına göre
Nartlar yüksek bir dağdan
Yuvarlanan büyük demirden bir tekeri
Önce alınları,
Sonra elleri,
En sonunda da
Göğüsleri ile vurarak
Dağın tepesine
Geri çıkartacaklardır.

Nartların kötü niyetinden
Habersiz olan Sosrıka,
Dağdan yuvarlanan demir tekeri
Alını, elleri ve göğsüyle vurarak
Dağın tepesine geri gönderir.

Hayret dolu bakışlar arasında
Yarışma yerinden ayrılırken
Yerde altın bir yüzük bulur
Ve alıp cebine koyar.
Evine dönen Sosrıka,
Satenay'a
*"Yarışma sırasında demir teker
Çelikleşmemiş dizlerime çarpsaydı
Ölürdüm"* diye olanları anlatırken,
Aslında,
Yolda bulduğu altın yüzük
Yüzük şekline girmiş bir hortlakmış
Sosrıka'nın sözlerini
Nartlara yetiştirir.

Sosrıka'nın en zayıf yerinin
Dizleri olduğunu öğrenen Nartlar
Yeniden bir yarışma tertipleyerek
Tekrar, ısrarla davet ederler.

Yarışmanın bu defaki kuralı
Dağdan yuvarlanan demir tekere
Dizlerle vurmaktır.

Sosrika, yuvarlanan demir tekere
Vurur dizleriyle
Dizleri parçalanarak
Yıkılır olduğu yere.

Nartlar,
Öldü diye onu bırakıp giderler.

Onun yaralı olduğunu gören bir güvercin
Uçarak Setenay'a haber verir.
Sosrika'nın yanına yetişen Setenay
Yaralı dizlerini yalayarak iyileştirir
Ve beraberinde
Götürür Nart ülkesine.

*

Gönül kocaman bir fırın
Sevgi yanar ocağında...
Ananın evlât sevgisi bir başka
Bir ülke bir ağaca benzer
Bin ağaç bir ülkeye
Bal damlatanda yaralarımıza dil
Ana yüreğidir, kara gecelere kandil...

Üç beş yaprak yel eser içimize serin
İpliğini uzatır yağmurun elleriyle sevgi
Mavi aydınlıklara düşen müjdedir ana sesi
Mavi aydınlıkları çoğaltan...

*

Sosrika'nın ölümü

Köyünde Sosrika' nın Akbilek adlı bir güzel kız varmış
Dillere destanmış güzelliği
Sadece güzel değil, öylesine de güçlüymüş ki;
Öküzün boynuzuna yapışsa, yenermiş
Nihayetinde,
Akbilek'i Sosrika eş olarak almış...

Akbilek
Ekicürek denen bir Nart'ın kızı imiş
Ekicürek,
Nart yiğidi, tek başına bir savaşa gitmiş
Yüz adamı öldürüp
Ölmüş.
*

Akbilekten ışık çıkar geceye
Siler süpürür karanlığı,
Üstün güç, üstün bilek, mucize...

Güzeller güzeli Akbilek'in kolu
Gece zifiri karanlığı, gündüz gibi aydınlatan
Bir ışık yayar.

Sosrika yiğitlik yaparak, yaptığı savaşlardan
Ganimetlerle her seferinde
Yaşadıkları kaleye dönerken,
Kalenin önünden akan
Azgın ırmağın geçilebilecek yerini
Akbilek kolunun ışığıyla aydınlatarak

Gösterir Sosrıka'ya.

Bir gün,
Sosrıka'nın
Yiğitlik ve kahramanlığı ile
Çok fazla övünmesi
Kızdırır Akbilek'i.

Yine bir gece Sosrıka
Ganimetleriyle yağmacılık seferinden dönüp
Akbilek'in ışıttığı karanlık gecede
Azgın ırmağa girdiği bir sırada,
Akbilek kolunun üzerine bir örtü örter
Ve ortalık zifiri karanlığa bürünür.
Irmağın ortasına gelen Sosrıka
Azgın sulara kapılıp boğulur.

*

(A)I gülleri saklamışsın kokusu var dışarda
A(K)ça kuzu ikliminde bir sevda masalı aşk
Ka(B)ına sığmayan dağ doruklarıdır evde güven.
Sah(i)psiz bulutları takip eyle baharda,
Güze(L)lik, yaslanmaktır omuza sormadan, düşünmeden
Güzel(E) güzel bakmak arzularla dönmediyse firardan
Akbile(K), sevdiğini nasıl koyar sularda?

Mustafa CEYLAN

8-KARAÇAY-MALKAR

Açey Oğlu Açemez Efsanesi

“Destanda anlatıldığına göre Kubu (veya Hubun) adlı kötü karakter, Açey'in at sürüsünü çalıp götürür. At sürüsünü geri almak için Kubu'nun peşinden giden Açey de Kubu tarafından öldürölür. Kubu Açey'in bütün soyunu kurutmak için onun soyundan gelen herkesi öldürür, ancak Açey'in hamile karısı kaçıp kurtulur. Açey'in oğluna Açemez adı verilir.”

***Ve Açemez büyüdüğünde
Babasını öldürenin
Kubu olduğunu öğrenerek
Ondan intikamını alacaktır,
Gölce ana görelim nasıl söyler,
Duyalım nasıl anlatır acep?***

Açemezler,
Dokuz Nart kahramanı...
Gece olsa,
Dokuzu da
Dokuz saraya giriyor
Gündüz olsa,
Dokuzu da
İyi cins taylara biniyor.

Dokuzu da
Kubu ile

Dokuz savaşa girdi.

Açey'in bütün soyunu
Bütün oğullarını
Her savaşta yenerek
Kuruttu, yok etti adetâ Kubu.

Son savaşta Açey'in hamile karısı
Kaçıp kurtulmuştur Kubu'dan.
Vakti gelende doğurur evlâdını
"Açemez" koyar adını.

*

*(A)kılın girdabından ötede yansımadır düşlü bahar
A(Ç)an her çiçeğin hiç bitmeyen doğum sancısı var
Ei(E)dikçe takvimler, ruhsuz rakamları bahtımıza
Say(M)ayız çizgileri, çizgiler ki sanki duvar...
Yol g(E)lir geçer, iner, çıkar, dolanır sancılarla,
Açeme(Z)ler büyür babasız, yaşar gider acılarla...*

*

Açemez, bir erkek çocuk
Altın sarayların en gizli köşesinin yıldızı aman!
Bir bulunmaz nimettir, eksilmesin diye tutulur zaman
Ninesi'nin, annesinin gül kokulu ellerinde...

Gözleri siyah üzüm gibi kara,
Her gün yeni bir beşiğe belenir
Gözlerden gönüllere büyür çocuk, büyür
Zamanın damarlarında şen şakrak yürür.

Üç aylık olduğunda
Zaptedemedi çocuğu beşikler
Yedi aylık olduğunda
Sokaklarda, mahallede
Elinde aşıklar...
Buza çıksa aşık bırakmıyor
Yedi aylık çocuk,
Yedi yaşında gibi oynuyor...

Günlerden bir gün,
Gün düştüğünde sokağa
Sokağın köşesine çıkıp
Çıkıp çocuklarla aşık oynadı
Oynadı yetim, kel kafalı bir çocukla
Çocuğu yendi Açemez aşık oyununda

Güneş battı, oldu gece
Gece yetim çocuğun annesi,
Annesi görüverdi ağlayan evlâdını
Evlâdına sordu : *“Neden ağlıyorsun, de bakayım?
Bakayım kimmiş seni böyle üzen yavrum?!”*

Anlattı oyunu yetim çocuk
Çocuk ağlaya ağlaya anlattı
Anlattı ve *“yenildim diye aşıklarımı aldı
Aldı vermedi anne”* diye söylendi.

Bir süre sonra,
Öfke küpüne binen yetim annesi
Gördüğünde Açemez' i

Dedi ki:

-“Aşıkla zenginleşmem’olur köpeğin soyu,
Başka zenginlikle dolsana!
Benim oğluma cesur olacağına
Babanı öldürene cesur olsana!”

Açemez:

Aşıkları çıkarıp kadına attı
Üzüldü, ağladı; buz üstüne yattı
Annesi arayıp buzda buldu Açemez’i
Zorla oğlunu alıp döndü evine...

-“Ne oldu, yavrum sana?
Yüreğini açsana
Bir şey yer miydin,
Annene söylesene?!”

-“Anne, karnım ağrıyor,
Bana mısır kavursana
Sıcak olsun, soğutmadan,
Onu versene bana!”

Mısır kavurdu annesi
Tabakla uzattı oğluna.

Oğul :

-“Kendin yedir anne”, diye
Boyun büktü, itedi.

Ana yüreği
Dayanır mı, elbet dayanmaz.
Aldı sıcak mısırı avucuna
Uzatınca oğluna, oğul
Ani bir hareketle tuttu annesinin bileğini
Sıkıca tuttu
Ve
Sımsıcak mısırın içine soktu annesinin parmaklarını
Ve anne :
-“Ne yapıyorsun yavrum sen?
Bırak bileğimi, canım yanıyor.
Zavallı annen ne yaptı?
Onu bana soylesene!”

Oğul:
“Asıl benim canım yanıyor”,
“Sokakta ocukların annesi
Git babanı öldüren den hesap sor,
Bırak bizim ocuklarımızı
Korkaksın sen, korkak” dediler.
“Şimdi,
Söyle anne söyle!
Babamın, kardeşlerimin
Katilini söyle,
Soyumuzu kurutanı çabuk söyle!”

Anne :
-“Babanın at sürüsü Büyük Idil'e gitti
Soyunu, sopunu Kubu diye bir katil yok etti

*“Sana öyle söyleyen,
O utanmaz kadın başına örtü örtmesin
Onu sana kim söylediye,
Yeşermesin, gülmesin !”*

Oğul:

*-“Babamın yattığı mezar duruyor mu, yok mu?
Mülkünde at, silah var mı?”*

Anne:

*-“Babanın yattığı mezar duruyor şimdi de r
Bin görenke ağırlığında
Taşın altında atı, silahı da var...”*

*Senin baban, Açemez,
Her gün savaşa giderdi
Bu “bin görenke” ağırlığındaki taşı
Dokuz adamla atardı”*

Bir süre sonra,
Çocuk iç çekip, ah çekip
Babasının gitti mezarına,
“Bin görenke ağırlığı”ndaki taşı aldı bir eliyle,
Ahıra girdiğinde, saydı silâhları teker teker.

*-“Doru aygıra binseydim” diye düşündü
Baktı onun sırtına
Bindiği at dile gelip
İnsan gibi söyledi :*

-“Kızıl buğday vermezsen, başka yemle ben doymam
Sürüden gidip at tutmazsan, seni sırtımda koymam”

Oğul döndü annesine ve sordu:

-“Anne, aygıra binsem ovaya çıkıp koştururum
At sürümüzü arasam, hangi bozkırda bulurum?”

-“At sürümüzü bulmak için ey oğul !
İdil Irmağı kenarında düzlüğe gitmelisin.
At tutmaya yarayan kemik dizgini alıp eline alırsın
Var gücünle gayret etmelisin.

Kutsal “Totur taşı”na
Sıçrayıp üzerine çıkmalısın.
Yüksek kamışların arasındaki tümseğe
At sürüsü çıkmaya başlasa,
Büyüğünü küçüğünü eşit saymalısın.

Dizgini şingirdatıp
Hangisinin geldiğine bakmalısın o anda
En önemli şey bu...
At seçmek böyl’olur Açemez’im
Şingirdatma sesine dönüp bakan
Şingirdatma sesine gelen at
Senindir oğul, senin...
Atalarının at seçimi de böyleydi...”

*

Ve gitti
Büyük kamışların içindeki

Kahverengi tepeye.
İki yaşındaki tüyleri dökülmüş tay,
Üç kere gelip başını uzattı dizgine...

*-“Eğer dördüncü kere kovalarsan,
Geniş bozkırlara giderim”*

*“Sen üzerimde yiğitlik yaparsan,
Ben de at’lık yaparım”*

Kemik dizgini taktı,
Alıp gitti tayı.
Kızıl buğday verdi tam bir yıl boyunca,
Tayı gerçek at yapıp silah kuşandı.
İçi tutkal dolu dökme kazanı
Bağladı terkisine...
Binerek ata, çıktı yola,
Vardı Büyük İdil'e...

Bir gece kaldı
Babasının at sürüsünün yanında
Tutkala kum karıştırıp kaynattı
Ve sürdü atının üzerine.
Gözcüleri dövüp dağıttı,
Girdi Büyük İdil'e...

Kubu'nun koyduğu dokuz nöbetçinin
Başlarını kesip aldı
At sürüsünü güden
Aygırın yanına giiti atıyla

Kubu'nun beyaz aygırı
Atın kum kaplı sırtından ısırdı
Çekiştire çekiştire,
Ağzı kumla doldu aygırın.

Açey Oğlu Açemez
Beyaz aygırı aldı yedeğine
Kattı önüne Kubu' nun
Ne kadar atı varsa sürüde
Cümlesini toparlayıp, sürdü, çıkardı...

Ulam ulam haberler gitti
Alel acele haberler Kubu'ya
-“At sürünü çaldılar!”
-“At sürünü çaldılar!”

Deli danalara döndü Kubu
“Sorarım ben ona, her kim ise
Getirin şu Kara Borak'ı eyerleyin
Gemleyin çabuk !”
Deyip bindi atına...

Dediler ona :
“Açey'den bir tohum kalmış
Açemez derler bir delikanlı
Sürüyü çalıp götürendir o... “

Sürdü atını dört nala
Yolda yakaladı Açemez'ı

*“Dur hele sen kimsin delikanlı?
Dur biraz, konuşalım hele!”*

Korkusuz Açemez :
*“Ben Açıy oğlu Açemez...
Ya sen kimsin ey atlı?
Ya sen kimsin?”*

Kubu:
*“Ey yiğit delikanlı,
Yorgun ve açsın, dur hele
Al şu azığı, ikiye böldüm bak
Doyur karnını yiğidim,
Tanışalım hele...”*

*“Azığı da, silahı da
Paylaşıyoruz eşit ikimiz.
Güçüne güvenme,böbürlenme
Senden büyük neler var neler?”*

Açemez:
*Öyle mi? Sen misin?” dedi Açemez,
Çek kılıcı görelim,
İstersen ok atalım,
Ne istersen onu yapalım,
Hodri meydan!”*

Başladı karşılıklı ok atışı
Yüz ok saplandı delikanlı göğsüne
Doldu vücudu oklarla

Güneş de batana kadar sürdü ok atışı

Kubu *“geç oldu yığidim, yarın tekrar görüşelim
Gerekirse seninle yeniden güreşelim”* dedi
Gitti evine,
Tedavi ettirdi ok yaralarını karısına...
Karisi, ilâç olarak kullanılan kara bileği taşıını
Sürdü yaralarına, iyi etti...

Tam üç gün sürdü ok mücadelesi,
Üç yüz ok saplandı yetim Açemez'e
Baygın düştü, kesildi dermanı, yoruldu
Ve Kubu
Delikanlıyı eyer terkisine bağlayıp
Sürüye sürüye
Götürdü evine...

Kubu' nun eşi :
-*“Bu kadar günden beri
Seninle savaşan demek bu?
Bu delikanlıydı ha?”*- diye,
Sorular sordu, hayretle...

Kubu :
-*“Beyaz at sürüsünün hepsini
İdil Irmağı'na götürmüş bu adam,
Aldı dersini babası gibi
Aldı dersini
Ağabeyleri gibi
Ben Kubu'yum Kubu...*

*Acımam,
Bakmam gözünün yaşına
Yaparım gereğini,
Açey'in soyundan kalmış bu
Nasıl kalmışsa kalmış işte
Kapının ardına at, gitsin hatun!"*
Kara bileği taşını çıkarıp kadın
Sardı yaralarını Kubu' nun iyi etti,
Ve
Uzandı yatağına Kubu
Daldı en derin uykulara...

Uyuduğunda Kubu,
Karısı, delikanlıyı gidip gördü kapı ardında
Kalbinin attığını, ölmeyip yaşadığını
Kulağını koyup dinledi...

Büyük bir sessizlik içinde
Delikanlıyı leğende yıkayıp
Kara bileği taşını koydu yaralarına...
İyi etti delikanlıyı, kaldırdı ayağa...

Açemez,
Orada, duvarda asılı duran kılıcı
Bir anda kapıp aldı eline

-*"Kılıcı niye alıyorsun?
Artık vaz geçsene!
Uyuyana vurmak - erkeğe yakışır mı?"*
Dedi kadın...

Ve haykırdı :

-“Kubu!...Uyan kubu! Uyan! Uyan!”

Kubu uyandı, kalktı ayağa
Uykulu gözlerle şaşkın
Karşısında kılıcıyla Açemez
Vurdu boynuna Kubu’ nun, vurdu ha vurdu...
Serdi leşini yerlere...
Aldı soyunun intikamını
Toplayıp ne kadar atı varsa Kubu’ nun
Dörtnala gitti
Gitti Büyük İdil'e...

Mustafa CEYLAN

9-KARAÇAY-MALKAR

Bödene Oğlu Raçıkav Efsanesi

*Karaçay-Malkar Nart destanlarında
Bödene Oğlu Raçıkav adındaki
Nart kahramanının
İdil Irmağı kıyısında
Bir Nart çobanının tecavüzüne uğrayan
Köle kızıdan doğduğu anlatılır.*

*Destanın bazı varyantlarında
Köle kızıdan doğan Raçıkav'ın
Babasının adı Bödene olarak geçer.*

*Köle kız Bödene'den doğan oğlunu
Bir kutu içinde
İdil Irmağı'na bırakır.
Irmağın aşığı taraflarında
Çocuğu olmayan Çümediy adlı bir Nart
Kutunun içindeki erkek çocuğu bulur
Ve evlat edinir.
Herkes onu Çümediy'in oğlu zannederken
Raçıkav
Babasının Bödene olduğunu bilmektedir.
**

Raçıkav'ın doğuşuna Dair :

Adı Sozukku,
Çobandı,

Cömertti,
Yedi yıl ırgatlık edip
Yedi yıllığına yedi koyun alıp çıkmıştı
Yedi yolun ayrıldığı yere
Ve
Orada çiftlik kurmuştu...
Yedi yıl dolduğunda,
Saymıştı koyunlarını
Yedi bine ulaştırmıştı...

Oradan İdil Irmağı kıyısına göçmüştü Sozukku
İdil Irmağı kıyısında yetmiş çit duvar yapıp
Koyunları kuzulatıyordu...

Nart ülkesinden bir köle kız
Elinde iki bronz ibriği
Evlerinin önündeki pınardan su almayıp
Gelip, İdil Irmağı'ndan su alıyordu...
Arada bir Irmak kenarındaki çobanlara
Kahkahayla el sallıyordu...

Çobanlar, çobanlar sabahları el salayan bu kıza
Arada kızıp, öfkeden deli oluyorlardı...

Günlerden bir gün
Yağmura gözünü açtı sabah
Çobanlar da, kuzular da çiftlikteydiler
iki bronz ibriğini alıp gelmişti kız
İdil Irmağı kıyısında el sallıyordu gene
Çobanlara...

Adı Sozukku,
Lider, zengin
Ne derse yapılır
Almaz verir...
Dedi ki :

*-“Bu kızı her gün görüyorum
Ne yapacağımı bilemeyip
Deliriyorum...
Bilinki,
İdil Irmağı'ndan kim geçerse
Kızı kim tutup
Bir daha dönmeyecek gibi
Kim yaparsa
İki yaşındaki koyunlardan seçip
Yüz koyun vereceğim ona...”*

İdil Irmağı'na girmeye yürek ister
İdil Irmağı azgın, İdil Irmağı acımasız
Kapıp götürür de
Ölünüz bile bulunmaz...

O sırada
Az ötede oturup
Ayran içiyordu bir kel kafalı:

*-“Ey, Sozukku!
Yüz koyunu bana verseydin
Kudurup gelen İdil'den ben geçerdim*

O kıza ben senin söylediğini yapardım”

Sozukku:

*-“Sen çok gençsin daha Bødene
İdil Irmağı'ndan geçemezsin,
Kıza da bir kötülük yapamazsın!”*

*-“Ey, Sozukku! Geçemezsem - görürsün
Geçersem - yüz koyunu verirsin!”*

*

Sonra
Örebaş'ın çobanı Bødene,
İki tulumu şişirip
İki koltuğunun altına aldı,
Kızın gelme vaktinde
Atladı İdil Irmağı'na...

O tarafa geçip gizlenip
Kırs-Biyçe'nin kız kölesi geldiğinde,
Yakalayıp ele geçirdi.
Delikanlı işini tamamlayıp
Nart Örebaş'ın yanına döndü.

Oradan
Kırs-Biyçe'nin kız kölesi dönüp gitti.
'Hey, kötü kız,
Saçın-başın niye darmadağınık?'- dedi Kırs-Biyçe.

Köle kız :

-“Misafir odasını toplarken sabah,
Bir tarafıma ay,
Diğer tarafıma güneş ışığı vurdu Prenses'im,
Eteğime de çoban köpeği işedi”, dedi.

Sonra,
Gününü, ayını başladı hesaplamaya,
Vakti, saat gelende o köle kız
Bir erkek çocuk doğurdu ki
Dünyalar güzeli...

Kırs-Biyçeden korkup
Bal mumu ile sıvayıp
Pamuğa sarıp
Bir kutuya koyup
Attı İdil Irmağı'na
Doğurduğu çocuğu...

Nartların lideri Çümediy
Dolaşıyordu İdil kıyısında
Kuş sesleri arasında
Balık avlıyordu.
Attı ağını suya
Bir anda şaşırıp kaldı.
Ağa takılıp kalmıştı bir küçük kutu
Çekti ağını, çekti, çekti...

Çıkardı ağdan kutuyu, açtı
İçinde gözleri parlayan bir çocuk
Bir erkek çocuk..

Hiç bir şey söylemeden ordakilere
Kapattı kapağını sandığın usulca
*“Balıklar da, turnalar da sizin olsun
Bu küçük
Bu yeşil
Bu ağa takılan
Bu sandığı
Karıma vermeliyim
Eşyaları arasına koysun”*
Deyip, ayrıldı İdil kıyısından.

Karısı kısırdı
Doğurmamıştı hiç
Sandıktaki erkek çocuğu görünce
Dünyalar onun oldu
Bir sevindi
Bir sevindi ki
Anlatılmaz...
-“Gök Tanrı kismet Verdi”
Diye sevindi karı koca...

Düşündüler, çare aradılar
Sonunda buldular çareyi de,
Yaşlıydı biraz kadın ama
Olsun, hazırlık yapmalıydılar,
Yaptılar da...

Önce
Beline eski kumaşlar sarıp
Karnını şişirdiler kadının

Adını hamileye çıkardılar.
Sonra,
“ömediy’in evdeşi hamile” diye
Müjdeciler saldılar
Nart Köyüne uçtan uca...

Daha sonra:
-“Nart Lider ömediy’in karısı
Bir erkek çocuk doğurdu”
Haberiyle çalkalandı koca köy
Ve
Çocuğa **Raçıkav** adını koydular.

*

Büyüdü Raçıkav
İyi bir delikanlı oldu.
Bir keresinde:

-“Ben mutlaka yola çıkmalıyım”, diye,
Babası ömediy’den diledi, yola çıktı.
Onun yolda geldiğini gördü Kırs-Biyçe'nin kız kölesi
Gidip şöyle söyledi:

-“Prenses, vadiden bir atlı geliyor,
Ayağından çıkan toprak
Dağı, taşı kaplıyor.
Gökyüzünde kuşlar
Üzerlerinde uçuyorlar,
Karnının altından

*Tavşanlar kaçıyorlar,
Burun deliğinden çıkan nefes,
Rüzgâr olup ağaçları, ormanları deviriyor”...*

*-“Git öyle ise, önüne çık”,
O: 'İyi günler!'- der,
Sen ise:
-“Sağ ol, hoş geldin, misafirimiz ol!
Uğrarsan - iyi duam,
Uğramazsan - bedduam,
İkisi de eşit gelsin', de',
Diye öğretti ona Prens.*

Raçıkav köle kıza:
*-“İçecek bir şey verseydiniz, uğrardım”, dedi.
Ona,
Büyük tasla çıkarıp içecek verdiler.*

Onu içip bitirince:

-“Tekrar verseniz, susuzluğum biraz geçerdi”, dedi.

*-“İkinci tas içeceği şimdi biz ona verirsek,
Oba yerleşmiş gibi,
Her şeyi tüketir, yok deyin, vermeyin”, dedi Kırs-Biyçe.
İkinci tası vermediler.*

Sonra Raçıkav geçip gitti
Nart Köyüne...

Gide gide, yolda
Üç dev gördü
Taş atma yarışı yaparken

Çıktı karşlarına,
-“Hey, insan oğlu, gel, diye çağırdılar”.

- “İşte, at’, diye
Ot yığını büyüklüğünde bir taş verdiler.

-“Bu da taş mı?’- diye,
İri bir kayayı alıp
Dağların üzerinden atıp
O tarafa aşırıldı.

Onlardan ayrılıp
Raçıkav
Girdi Nartların köyüne...

Girdiğinde,
Nartların aç, susuz, çocuksuz, hayvansız
Durduklarını gördü.

Nartlar ona dert yandılar:

-“Yukarı tarafımızı devler zaptettiler.
Tarlasız, hayvansız, çocuksuz bıraktılar.
Yedi başlı dev ırmağımızın başını kesti.
Sulamaya, içmeye su vermiyor.
Her gün

*Bir çocuk, bir at, bir sığır vermezsek,
Su da vermiyor.
Homurtusuyla, horlamasıyla uyutmuyor.
Karnından hava çıkarsa, evlerimizi yıkıyor.
Hava bırakma sesi
Kayaları titretiyor”.*

Raçıkav,
Nart köyünün şikâyetlerini işitip
Kıl kesen kılıcını biledi.
Göğe bakıp Gök Tanrısından,
Yere bakıp Yer Tanrısından,
Suya bakıp Su Tanrıçasından
Dilekler dileyip tozlu, susuz bir kanyondan
Yukarı hareket etti.

Gide gide,
Büyük bir kaya yarığında
Suyun aktığını gördü.
Dikkatlice baktığında,
Yedi başlı devin
Dağ geçidini kaplayıp yatarken,
Yedi başını sırayla koyup
Kaya yarığında
Bir damla bile su kaçırmadan,
İçmekte olduğunu gördü.

Sonra, dev de bunun geldiğini görüp:

-“İnsan oğlu, niçin geliyorsun,

Haracımı neden almadan geliyorsun?" - diye öfkeleni.

O zaman Nart delikanlısı Raçıkav:

*-“Ey, yedi başlı dev,
Halka zulmeden, susuz bırakan
Kaybol buradan” - dedi.*

Dev : *'Hayır!'*-dedi.

'Peki öyle ise, atışma mı, tutuşma mı?' - dedi Raçıkav.

'İstersen atış, istersen tutuş!' - diye,
Dev atışmaya başladı.
Önce dev atıp Raçıkav'ın başındaki
Kalpağından okunu geçirdi.
İkinci olarak Raçıkav
Atıp onun bir başındaki
Tek gözünden vurdu.

Böylece,
Atışmayı bırakıp tutuşmaya geçtiler.
Önce
Dev
Yakalayıp kaldırıp Raçıkav'ı
Dizine kadar topırağa batırdı.
İkinci olarak
Raçıkav yakalayıp vurduğunda,
Beline kadar yere soktu.
Ondan sonra,

Dev, yakalayıp Raçıkav'ı
Göğsüne kadar batırdı.
Son sıra Raçıkav'ın olup
Gücünü, kuvvetini toplayıp vurduğunda,
Devi tam boyun omurlarına kadar
Yere sokup güçsüz bıraktı.
Kılıcını çekip vurduğunda,
Yedi başını birden doğradı.

Yedi gece, yedi gün
Kanyondan aşağı kan seli geldi,
Nartların köyü sevinçle dolup taşı,
Sonra temiz su içtiler,
Alkışladılar
Kahraman Raçıkav'ı...

*

Bödene oğlu Raçıkav
Ve
Atı'na Dair :

Geliyor,
Yeleleri rüzgârlarla barışık
Güneş vurmuş buzul gibi parlıyor
Doruklardan sis dağıtan bir ışık
Ülkesine bin huzur yuvarlıyor...

Geliyor,
İnsanların hayran hayran baktığı
Peşi sıra, çağıldayıp aktığı

Nart Köyüne bin huzur bıraktığı
Zamanları içe içe geliyor

Geliyor,
Etrafında nice tavşan dolaşan
Zirvelere toynağıyla ulaşan
Köyü için devler ile güreşen
Engelleri geçe geçe geliyor

Geliyor,
-Geliyor, diyorlar, geliyor bir yiğit Nartlı
Güneş vurmuş buzul, parlak kanatlı
Etrafında tavşanları oynayarak geliyor
Atının rüzgârı sis dağıtmış, kaynarak geliyor.
Sisin içinde kargaları uça uça geliyor
Buzul dediğimiz - demir zırhı seçe seçe geliyor
Dalga gibi hareketli - güçlü bedeni uça uça geliyor
Tavşan gibi görünen - kamçısının ucu var
Yeri zangır zangır titretiyor, ışık saça saça geliyor
Sis dediğimiz - atının nefesinden çıkan buhardır
Kargalar ise - toynağından uçuşan toprak parçası
Kara bahta ak aydınlık bir iklim aç aça geliyor..
Ve geldi,
Beklenen yolcu geldi
Geldi, dedi :
-“Gününüz hoş olsun ey, Nart delikanlıları!”

-“Sağ ol, hoş geldin, misafirimiz ol
Uğramadan gitme, ey yiğit delikanlı!”

*“Uğrarsan, sana olur duaların cümlesi
Ama, geçip gidersen, gelir beddua sesi
Töredir bu unutmama, uğramadan olmaz
Kuraldır bu, asla Nartların âdetini bozulmaz!”*

Atının dizginini tutup yakaladılar;
Atı bir delikanlı, demir sırığa bağladı
Güçlü at, demir sırığı koparıp attı

*-“Delikanlı, sen atımı denemeyi istiyorsan
Serbest bırak, o gitmez, gitmez ahırdan...”*
At koşumlarını da bir çiviye taktılar
Ancak epey ağırdı koşumlar,
Koparıp çiviye yere döküldüler...

*-“Ey misafir, eyerin atından da ağır
Sırtını yara yapmıyor mu?”*

*-“Ağır olmazsa atımın eyeri
Tutmuyor toynağı bastığı yeri” dedi*
Sonra da
At sürüsüne dokuz delikanlı gittiler
Kısır iyi cins kısrağı alıp geldiler...

Mustafa CEYLAN

10-KARAÇAY-MALKAR

SösümeK İle Kardeşleri Efsanesi

Evvel zaman içinde,
Nartların devlerle
Mücadele ettikleri zamanlarda,
Nart Oğlu Debet diye meşur bir Nart vardı.

O Nart Oğlu Debet'in
On dokuz oğlu vardı.

En küçüklerinin adı SösümeK idi.

En küçükleri SösümeK
Kardeşlerinin söylediklerine
Hiç aldırılmazdı,
Kendi kendine, istediği gibi yaşardı.
O yüzden kardeşleri
Onu sevmiyorlardı.

Günlerden bir gün,
Babaları Debet,
Oğullarını bir araya toplayıp:

*'Şimdi ben henüz ölmeden,
Öldükten sonra da
Sizin yapmanız gereken şeyler hakkında
Vasiyet etmek istiyorum,
Onu söylemek için sizi topladım.*

Vasiyetim şudur:

*İşte, bu sizin gördüğünüz güneşin
Battığı tepenin
Hiçbir zaman arkasına gitmeyin,
Orası kötü yerdir,
Giderseniz, sağ dönmezsiniz,
Oraya giden geri dönmüyor.
Ben onu size vasiyet ediyorum”,- diye
Bildirdi oğullarına.*

Sonra, çok geçmeden,
Debet öldü.
Ondan sonra da bir kaç yıl geçti.
Babaları Debet öldükten sonra,
On sekiz kardeş
Küçük kardeşlerini dışlayıp
En sonunda kendilerinden ayırdılar,
Ona pay olarak yedi koyun,
Dibi delik bir kazan,
Ağzı eğri bir kova,
Bir de kör balta,
Bir de kısa ip, havlamayan bir köpek,
Kulağı işitmeyen bir çoban verdiler.

Artık Sösümek buradan ayrılıp
Gidip yedi yolun ayrıldığı yere varıp
Orada durdu.

O yedi yolun ayrıldığı yerde

Sösümet bir kulübe yaptı,
Kulübenin yanında
Dört tarafı yedişer kulaç olan
Yeri çitle çevirdi
Ve yedi koyunu da içine kapatıp
Bakıp birini kurbanlık olarak kesti.

Sösümet gittikten sonra,
Onun evde kalan on sekiz kardeşi
Niyetleşip babalarının
Gitmeyin dediği tepeye çıkıp
Etrafa bakmaya karar verdiler.
O kararlarında anlaşp
Tepenin başına çıktılar
Ve çevreye baktılar.

Tepenin başından etrafa bakarak
Büyük bir vadi,
Vadiyi kaplayan
Büyük bir at sürüsü gördüler.
Şimdi oğullardan biri:

*'Ey, bizim babamız
Bu büyük hâzineyi bizden
Niye kıskandı acaba?
Artık bu at sürüsünü
Burada bırakmak olmaz:*

*Gidelim, at sürüsünü
Bu tarafa sürüp geelim',-deyip*

O vadiye inerken,
Kurumuş bir kafatasını
Yere atılmış halde gördüler.

Kafatasını evirip çevirirken,
Bu baş dile kelip:

*'Ey, gitmeyin, dönün.
Biz de sizin gibi yola çıkmıştık,
Böyle olduk,
Sizin de, dönmezseniz, olacağınızı biliyorum,
O yüzden dönün',- dedi.
'Ey, ölüne lanet!
Bu kurumuş kafatası da
Bizi yolumuzdan çevirmeye çalışıyor',- deyip
Ona serzenişte bulunup
Yollarına gittiler.*

Artık kardeşlerin hepsi birden
At sürüsüne ulaştılar,
Atları sürüyoruz diye,
Etrafını çevirip sürüp hareket ettiler.
Burada bir aygır çıktı
Ve at sürüsünü geri çevirdi.
Ne kadar uğraşsalar da, kardeşler
At sürüsünden
Bir tayın bile önünü kesemediler.
At sürüsü kaçıp
Sahibinin olduğu yere gittiğinde,
O, bir sorun olduğunu anlayıp:

'At sürüsünün önceki yeri,
Büyük vadiye bir gideyim',- diye, çıktığında,
Sürüyü kovalayan grubu gördü.

Sürünün peşinden gelenlerle
Sahibi savaştılar
Ve at sürüsünün sahibi
On sekiz kardeşi de öldürdü.

Sösümek yedi yolun ayrıldığı yerde
Bir süre kendisine gelip evlendi
Çocukları da oldu.

O yerden ayrılmadan,
Koyunlarının sayısı yedi yüz oldu.
Çobanının kulakları açıldılar,
Baltası keskin oldu,
Kazanının, kovasının akıtması da kesildi.
Kısa ipi uzun oldu.
O vaziyette Sösümek
Orada aile kurup
Zenginleşip yaşadı...

Mustafa CEYLAN

